

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / Sosiaalinen kuntoutus

Kähkönen Suvi

MAAHANMUUTTAJIEN KOTOUTUMINEN KOUVOLASSA - MITEN
SOSIAALIPALVELUT VAIKUTTAVAT KOTOUTUMISEEN?

Opinnäytetyö 2010

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

KÄHKÖNEN, SUVI

Maahanmuuttajien kotoutuminen Kouvolassa - Miten
sosiaalipalvelut vaikuttavat kotoutumiseen?

Opinnäytetyö

78 sivua + 6 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Harri Mäkinen

Toimeksiantaja

Kouvolan kaupungin maahanmuuttopalvelut

Kesäkuu 2010

Avainsanat

Maahanmuuttajat, kotoutuminen, sosiaalipalvelut

Tässä tutkimuksessa selvitettiin maahanmuuttajien sosiaalipalveluiden käyttöä Kouvolassa sekä sitä, miten nämä käytetyt sosiaalipalvelut ovat vaikuttaneet maahanmuuttajien kotoutumiseen. Ennen varsinaisen tutkimuksen läpikäymistä käsitellään aiheen kannalta tärkeimmät termit, joita ovat maahanmuuttajat, kotoutuminen sekä sosiaalipalvelut.

Kotoutumista selvitetään neljän osa-alueen kautta, joita ovat työllisyys, toimeentulo, sosiaalinen sopeutuminen sekä sosiaalipalveluiden laatu. Aineisto saatiin haastattelemalla kyselylomakkeen pohjalta Kouvolan kaupungin maahanmuuttopalveluiden toimiston asiakkaita, joista kyselyyn osallistui yhteensä 20. Haastatelluista naisia oli 12 ja miehiä 8. Heistä pakolaisena tulleita oli 15, avioliiton kautta tulleita kolme ja työhön tulleita kaksi henkilöä. Yhtään paluumuuton kautta Suomeen tullutta ei osallistunut tutkimukseen.

Tutkimuksen tulosten perusteella sosiaalipalveluita käyttävät paljon varsinkin pakolaisina tulleet maahanmuuttajat. He olivat käyttäneet keskimäärin seitsemää työllisyyteen, toimeentuloon ja sosiaaliseen sopeutumiseen luokitelluista yhdeksästä

sosiaalipalvelusta. Muihin sosiaalipalveluihin kuuluvista 12 palvelusta pakolaiset olivat käyttäneet keskimäärin 2,7 sosiaalipalvelua. Tutkittaessa sosiaalipalveluiden vaikutusta kotoutumiseen voidaan todeta, että Kouvolassa palvelut tukevat kotoutumista kohtuullisen hyvin. Parannettavaa löytyy lähinnä toimeentuloon liittyvien tukien suuruuksissa.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

KÄHKÖNEN, SUVI

Immigrants' Integration in Kouvola- How Social
Services Influence Integration?

Bachelor's thesis

78 pages + 6 pages of appendixes

Supervisor

Harri Mäkinen, Senior Lecturer

Commissioned by

Immigrant Services of Kouvola

June 2010

Keywords

immigrants, integration, social services

The aim of this study was to find out how much immigrants use social services in Kouvola and how these used social services influence the integration of immigrants. Before the actual study, the most important terms such as immigrants, integration and social services are discussed.

Integration is cleared up with four parts which are employment, livelihood, social integration and quality of social services. Material was received by interviewing the customers in Kouvola immigration office. The interview was based on a questionnaire. Twenty immigrants participated in an interview, twelve women and eight men. Fifteen of them were refugees, three of them had arrived in Finland in consequence of marriage and two of them came to work but none of them came through remigration.

Based on the results of this study, especially refugees are using social services a lot. They were using seven of nine social services which related to employment,

livelihood and social integration while other social services were not used on such a large scale. Analysing how social services influence integration can be noticed that in Kouvola social services support integration quite well. The only thing that needs to be improved based on this study was income supports which are too low.

1 JOHDANTO	8
2 MAAHANMUUTTAJAT.....	8
3 MAAHANMUUTTO SUOMESSA	11
3.1 Kotouttamislaki	13
3.2 Kotoutumiskoulutus	15
3.3 Kouvolan maahanmuutto-ohjelma 2009 - 2016.....	16
4 KOTOUTUMINEN	18
4.1 Akkulturaatio.....	18
4.2 Merkitys kotoutumiseen	23
4.2.1 Työ.....	23
4.2.2 Toimeentulo.....	25
4.2.3 Sosiaalinen sopeutuminen	26
4.2.4 Muut sosiaalipalvelut ja sosiaalipalveluissa saatu kohtelu.....	27
5 SOSIAALIPALVELUT.....	27
5.1 Sosiaalihuollon perus- ja erityispalvelut	28
5.2 Työ- ja elinkeinotoimistot	29
5.3 Maahanmuuttajille tarkoitettut sosiaalipalvelut	31
5.4 Maahanmuuttajille suunnatut palvelut Kouvolassa.....	34
5.5 Maahanmuuttajien sosiaalipalveluiden tarve ja käyttö	37
5.6 Maahanmuuttajien sosiaalipalveluiden käyttö Kouvolassa.....	40
6 AIEMMAT TUTKIMUKSET	41
6.1 Maahanmuuttajien elionot.....	41
6.2 Maahanmuuttajien kotoutuminen pääkaupunkiseudulla.....	42
6.3 Ollako vai eikö olla? Vantaalla asuvien somalialaisten pakolaisten integraatioon vaikuttavia tekijöitä.....	43
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	43
7.1 Tutkimuksen tarkoitus.....	43
7.2 Otsikko, tutkimuskysymykset ja tutkimustyyppi	44
7.3 Menetelmälliset valinnat	45

7.4 Aineiston hankinta.....	46
7.5 Vastausten luotettavuus.....	48
8 KYSELYKAAVAKE	50
9 AINEISTON TARKASTELU	51
9.1 Taustatiedot	51
9.2 Sosiaalipalveluiden käyttö ja niiden vaikutus kotoutumiseen.....	54
9.3 Muiden sosiaalipalveluiden käyttö	60
9.4 Kaikkien sosiaalipalveluiden käyttö	61
9.5 Sosiaalipalveluiden laatu	62
10 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	63
10.1 Sosiaalipalveluiden käyttö.....	63
10.2 Miten sosiaalipalvelut ovat auttaneet kotoutumisessa?.....	64
10.3 Vertailu aiempiin tutkimuksiin.....	70
10.4 Jatkotutkimusehdotukset	71
11 POHDINTA	72

LÄHTEET

LIITTEET

Liite 1. Kutsu maahanmuuttotoimistolle

Liite 2. Kyselylomake maahanmuuttajille

1 JOHDANTO

Menin keväällä 2009 Kouvolan maahanmuuttopalveluiden toimistolle kyselemään, olisiko heillä mahdollisesti tarvetta maahanmuuttaja-asiakkaitaan koskevalle tutkimukselle. Keskustelin asiasta maahanmuuttokoordinaattori Satu Kurrin kanssa, ja hän suhtautui ehdotukseeni myönteisesti. Tarkempaa aihetta yhdessä miettiessämme huomasimme, että heillä olisi tarvetta selvittää kotoutumista sosiaalipalveluiden näkökulmasta. Myös itseäni oli tämän suuntainen aihe kiinnostanut, joten työn aihe ja alustavat tutkimuskysymykset muodostuivat aika nopeasti.

Kesällä ja syksyllä 2009 tein suurimman osan teoriaosuudesta ja suunnittelin aineiston keruumenetelmää yhdessä Satu Kurrin kanssa. Minulle annettiin aika suuri vapaus siinä, mitä asioita tahdoin selvittää ja myös siinä, millä tavalla aineiston keräisin. Olin paljon yhteydessä Satu Kurriin, ja hän auttoi aina tarvittaessa, kun kaipasin maahanmuuttoasioiden suhteen kokeneen ammattilaisen apua. Maahanmuuttotoimiston kiireet vaikuttivat hieman niin aikatauluun kuin aineiston keruumenetelmään, mutta yhteistyö toimi silti hyvin, ja minulle järjestettiin aina aikaa, kun sitä koin tarvitsevani.

2 MAAHANMUUTTAJAT

Maahanmuuttajalla tarkoitetaan henkilöä, joka asuu pysyvästi muussa maassa kuin siinä, jonka maan kansalainen hän on. Vuonna 2009 Suomessa asui noin 156 000 muun maan kansalaista. Näistä suurimmat ryhmät kansalaisuuden perusteella olivat Venäjä (noin 28 000), Viro (noin 25 500), Ruotsi (noin 8 500), Somalia (noin 5 500) ja Kiina (noin 5 000). Noin puolet Suomen maahanmuuttajista on sijoittunut asumaan pääkaupunkiseudulle. Kouvolan alueella asui helmikuussa 2009 noin 1600 ulkomaankansalaista, joista naisia oli hieman enemmän kuin miehiä. Kansallisuuden mukaan selvästi suurimman ryhmän muodostivat venäläiset, joita oli noin 700. Seuraavaksi suurimpia ryhmiä olivat kiinalaiset, virolaiset ja turkkilaiset. Kaikki neljä edellä mainittua ryhmää tulivat maahan pääsääntöisesti työperäisinä muuttajina. Pakolaisista ja turvapaikanhakijoista suurimmat ryhmät olivat somalialaiset ja irakilaiset. Iältään ulkomaankansalaisista suurimman ryhmän muodostivat 25–44-

vuotiaat, kun taas pienin ryhmä koostui yli 65-vuotiaista. (Kurri 2009; Suomessa vakinaisesti asuvat ulkomaalaiset 31.12.2009; Suomi lukuina, väestö.)

Puhuttaessa maahanmuuttajista käytössä voi olla hyvinkin erilaisia termejä. *Etninen vähemmistö* viittaa ryhmään, jota yhdistää muun muassa kansallinen alkuperä, kieli tai uskonto. On kuitenkin muistettava, että Suomessa on etnisiä vähemmistöjä, jotka ovat asuneet Suomessa jo kauan ja Suomi on heidän kotimaansa. Tähän ryhmään kuuluvat muun muassa romanit ja saamelaiset. Maahanmuuttajista voidaan myös joskus käyttää sanaa *siirtolainen*. *Ulkomaalaistaustaisena* käsitetään henkilö, joka voi olla ulkomaankansalainen, mutta myös Suomen kansalainen, jonka vanhemmat tai isovanhemmat ovat maahanmuuttajia. Ulkomaalaistaustaisesta puhutaan usein myös, kun kyseessä on maahanmuuttaja, joka on kuitenkin jo saanut Suomen kansalaisuuden. *Ulkomaalaisella* tarkoitetaan henkilöä, jolla ei ole Suomen kansalaisuutta. Itse suomalaisuuden käsite voi olla hankala. Vaikka maahanmuuttaja olisi saanut Suomen kansalaisuuden, häntä ei välttämättä silti mielletä suomalaiseksi, eikä hän itsekään koe niin. Suomalaisella tarkoitetaan kuitenkin kaikkia niitä ihmisiä, joilla on Suomen kansalaisuus, ei pelkästään etniseltä identiteetiltään suomalaisia. (Pitkänen 2006, 18–21; Rätty 2002, 13–14, 37.)

Maahanmuuttoon voi olla erilaisia syitä. Ulkomailta Suomeen muuttaneet voidaan jakaa muuton syyn perusteella perheperustaisiin muuttajiin, humanitaarisiin muuttajiin, paluumuuttajiin ja työperusteisiin muuttajiin. Perheperustaiset muuttajat ovat saaneet oleskeluluvan perhesiteiden, kuten avioliiton tai perheenjäsenen työn takia. Työperustaiset muuttajat ovat tulleet Suomeen työn takia. Paluumuuttajaksi katsotaan henkilö, joka on ollut aiemmin suomalainen tai jolla on sukujuuret Suomessa. Heille on tunnustettu Suomen lainsäädännössä oikeus paluumuuttoon. Myös paluumuuttajan perhe luetaan paluumuuttajiksi. Omassa aineistossani suurin osa oli tullut Suomeen humanitaarisista syistä, joten käyn läpi tämän syyn takia tulleita hieman tarkemmin. (Pitkänen 2006, 21, 24–25.)

Humanitaariset muuttajat ovat tulleet Suomeen suojelun tarpeen vuoksi ja heidät voidaan jakaa pakolaisiin ja turvapaikanhakijoihin. Pakolaiset eli ns. kiintiöpakolaiset ovat henkilöitä, jotka ovat saaneet YK:n pakolaisjärjestön myöntämän pakolaisstatuksen ja jotka on sisällytetty vastaanottavan maan pakolaiskiintiöön.

Järjestöllä on toimistoja kriisialueiden naapurimaissa, ja ne toimivat ikään kuin välikätenä pakolaisten ja vastaanottajamaiden välillä. Välittömänä pakolaisuuden syynä ovat usein sodat, luonnonkatastrofit ja nälänhätä. Ihmisiä voidaan myös sortaa ja vainota ja jopa heidän henkeään uhata jonkun tietyn ominaisuuden muun muassa etnisen taustan, uskonnon tai poliittisen näkemyksen vuoksi. (Pitkänen 2006, 22–23; Rätty 2002, 17–19.)

Suomen pakolaiskiintiö on viime vuosina ollut noin 750 pakolaista vuodessa. Käytännössä Suomeen tulevat kiintiöpakolaiset valitaan haastattelujen perusteella, joissa painotetaan kotoutumisen edellytyksiä. Pakolaiset eivät päädy Suomeen tullessaan vastaanottokeskuksiin, vaan heidät sijoitetaan suoraan sellaiseen kuntaan, joka on päättänyt vastaanottaa pakolaisia. Pakolaiset itse eivät voi päättää, mihin kuntaan heidät sijoitetaan, mutta perheet pyritään yhdistämään ja samaa etnistä ryhmää edustavat sijoittamaan samoille alueille. (Pitkänen 2006, 22–23; Rätty 2002, 17–19.)

Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan henkilöä, joka vainon vuoksi on joutunut lähtemään kotimaastaan tai muusta ei-turvallisesta maasta. Toisin kuin pakolaisstatusta, turvapaikkaa ei voi hakea etukäteen, vaan vasta Suomen rajalla. Suomi, kuten kaikki muutkin pakolaissopimuksen allekirjoittaneet maat on velvoitettu käsittelemään turvapaikan hakijan hakemuksen. Tämä prosessi voi viedä vuosia, ja sen aikana selvitetään, onko turvapaikan saamiselle perusteita. Tämän ajan turvapaikanhakija asuu vastaanottokeskuksessa. Hakemukset käsittelee ulkomaalaisvirasto. Turvapaikanhakija katsotaan varsinaisesti pakolaiseksi vasta kun hän on saanut turvapaikan, mutta käytännössä vain hyvin harva saa turvapaikan Suomesta. (Pitkänen 2006, 22–23; Rätty 2002, 17–19.)

Perheenyhdistämisestä on kyse, kun Suomessa asuva henkilö haluaa saada myös perheenjäsenensä maahan. Perheenjäseniksi katsotaan puoliso sekä alle 18-vuotiaat naimattomat lapset. Jos Suomessa asuva henkilö on alaikäinen, hänen huoltajansa katsotaan perheenjäseneksi. Perheenyhdistämisen vuoksi Suomeen tullut henkilö saa oleskeluluvan perhesiteen perusteella. (Maahanmuuttajatyön perehdytyspaketti.)

3 MAAHANMUUTTO SUOMESSA

Suomi oli pitkään suhteellisen suljettu maa maahanmuuton suhteen. Varsinkin toisen maailmansodan jälkeen ulkomaalaiset nähtiin lähinnä uhkana ja vuoden 1942 ulkomaalaisasetuksen ja sisäasiainministeriön vuonna 1950 antamien ohjeiden mukaan viranomaisilla tuli olla tarkka tieto maassa oleskelevista ulkomaalaisista aina osoitetta ja työpaikkaa myöten. Inkeriläisillä ja muilla suomensukuisilla oleskelu oli vapaampaa, heillä ei tarvinnut olla edes oleskelulupaa. Vielä vuoden 1958 ulkomaalaisasetuksen mukaan ulkomaalaiset nähtiin lähinnä poliisille kuuluvina järjestysasioina. Viranomaisilla oli suuri harkintavalta, rajalla voitiin käännättää ulkomaalainen, jonka maahantuloa ei pidetty suotavana ja oleskelu- tai työlupa voitiin perua tarvittaessa. Käytännössä pitkään ainoa sallittu maahanmuuton syy oli avioituminen suomalaisen kanssa. (Pitkänen 2006, 18–21; Rätty 2002, 30.)

Suomen ensimmäinen ulkomaalaislaki tuli voimaan vuonna 1984. Laki sisälsi maahantuloon ja maassaoloon liittyvät lupasäädökset. Vaikka maahantulo- ja työntekomahdollisuudet eivät juurikaan helpottuneet, jo maassa olevien ulkomaalaisten oikeudellinen asema parani. Suomessa asui 1980-luvun lopulla vain noin 17 000 ulkomaalaista. Muuttoliike voimistui 1990-luvun alussa muun muassa Neuvostoliiton hajoamisen takia. Vuonna 1991 tuli voimaan nykyinen ulkomaalaislaki ja seuraavassa 10 vuodessa ulkomaalaisten määrä Suomessa nousi lähes 90 000 henkeen. Silti vielä nykyisinkin Suomen maahanmuuttajien määrä on Euroopan alhaisimpia. (Pitkänen 2006, 18–21; Rätty 2002, 30.)

Suomen sotien jälkeinen pakolaispolitiikka käynnistyi 1970- ja 1980- luvuilla, jolloin Suomeen tuli kansainvälisten konfliktien seurauksena pakolaisia Chilestä ja Vietnamista erikseen sovitun kiintiön mukaan. Pakolaisten asemaa Suomessa ja heidän sosiaaliturvaansa ohjasivat valtioneuvoston päätökset (202/1987, 537/1988, 600/1988) eikä varsinaista pakolaisia koskevaa lainsäädäntöä tuolloin vielä ollut. 1980-luvulla maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan selkiintyi Suomen maahanmuuttopolitiikan tavoitteeksi. Vuodesta 1988 lähtien pakolaisia alettiin sijoittaa vastaanottokeskuksien sijasta suoraan kuntiin, jotta heidät saataisiin mahdollisimman pian mukaan niin sanottuun normaaliin elämään ja asumiseen uudessa maassa. (Lepola 2002, 18–19.)

Vuonna 1990 turvapaikanhakijoiden määrä Suomessa kasvoi huomattavasti ja myös inkeriläisten paluumuuttajien tulo Suomeen käynnistyi. Samoihin aikoihin kun maahanmuuttajien tulo Suomeen lisääntyi, maan valtasi taloudellinen lama, jonka seurauksena Suomeen tulevien maahanmuuttajien työllistyminen oli lähes mahdotonta. Vaikka Suomessa asuvat henkilöt olivatkin asumisperustaisen sosiaaliturvan piirissä, nähtiin tarvetta ryhtyä toimenpiteisiin maahanmuuttajien työllistämisen ja koulutuksen tehostamiseksi. Koettiin, että lakisääteinen pohja maahanmuuttajien integroimiseksi olisi tarpeen näiden toimenpiteiden kehittämistä varten. (Lepola 2002, 18–19.)

Vuonna 1995 asetettiin maahanmuutto- ja pakolaispoliittinen toimikunta, joka edisti huomattavasti Suomen maahanmuutto- ja pakolaispolitiikan suunnitelmallista kehittämistä. Toimikunta antoi mietintönsä vuonna 1997 (Komiteamietintöjä 1997:5), joka johti hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen periaateohjelman hyväksymiseen 16.10.1997. Periaateohjelman tavoitteeksi nostettiin maahanmuuttajien tehokas ja joustava integroituminen yhteiskuntaan. Maahanmuutto- ja pakolaistoimikunta ehdotti, että nämä integroitumista edistävät toimenpiteet sekä turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskevat säädökset nostettaisiin lain tasolle. Se esitti myös kolmitasoisien toimenpidekokonaisuuden integrointipolitiikan ja siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi. Nämä kolme tasoa olivat valtakunnallinen taso, kunnallinen taso sekä yksilö- ja perhekohtainen taso. (Lepola 2002, 19–20.)

Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma hyväksyttiin vuonna 2006. Ohjelma korostaa ulkomaisen työvoiman hankkimista korvaamaan työvoimapulaa, joka syntyy suurten ikäluokkien jäädessä pois työelämästä. Maahanmuuttopoliittisen ohjelman tavoitteena on tukea erityisesti työperusteista maahanmuuttoa. Työperusteisilla maahanmuuttajilla on kuitenkin usein mukanaan perheet, jotka tarvitsevat toimivia sosiaalipalveluja. Sekä työperusteiset maahanmuuttajat että heidän perheensä tarvitsisivat tehokkaampaa opastusta kotoutumisensa tueksi, mistä syystä kotouttamisjärjestelmää olisikin tarpeen uudistaa, jotta myös tämän ryhmän tarpeet tulisivat paremmin huomioiduksi. Maahanmuuttopoliittisen ohjelman linjauksia ovat tämän lisäksi mm. aikuisten maahanmuuttajien kotoutumista edistävän koulutuksen

kehittäminen, pitkiin kotoutumisaikoihin varautuminen ja erityisryhmien tukipalveluiden turvaaminen sekä maahanmuuttajien opiskelumahdollisuuksien parantaminen. (Suokonautio 2008, 36–38.)

3.1 Kotouttamislaki

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta tuli voimaan 1.5.1999. Lain suunnittelun lähtökohtana pidettiin maahanmuutto- ja pakolaistoimikunnan esittämää kolmen tason mallia. Ensimmäisen tason muodostivat valtioneuvoston periaatepäätös sekä lainsäädäntö. Pakolaisasioiden aluehallinto oltiin aikaisemmin hoidettu lääninhallitusten kautta, kunnes pakolaisasiat siirrettiin sosiaali- ja terveysministeriöstä työministeriöön vuonna 1997. Samaan aikaan perustettiin työelämä- ja elinkeinokeskuksia, jotka saivat työministeriön alaisina tehtäväkseen maahanmuuttopolitiikkaan aluetasolla kuuluvat asiat, kuten muun muassa maahanmuuttajien yhteiskuntaan ja työelämään kotouttamisen sekä turvapaikanhakijoiden vastaanoton suunnittelun, ohjauksen ja seurannan. (Lepola 2002, 20.)

Toisen tason muodosti kunta. Kunnan rooli pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien asioiden hoidossa oli keskeinen, sillä kunnan tehtävänä on huolehtia oman alueensa asukkaiden hyvinvoinnista ja palvelujen järjestämisestä. Koska erot eri kuntien välillä olivat suuret siinä, miten maahanmuuttajien palvelutarpeet osattiin ottaa huomioon, maahanmuutto- ja pakolaistoimikunta painotti etnisen tasa-arvon toteutumista olennaisena osana kotoutumisprosessia. Kotouttamislaisissa kunnalle on myös asetettu yleis- ja yhteensovittamisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisesta. Maahanmuuttajat tarvitsevat monia eri palveluita, ja heidän kotouttamisprosessissaan monilla toimijoilla on keskeinen rooli, joten paikallistasolla tarvitaan toimivaa yhteistyötä. Tämä yhteistyö asetettiin yhdeksi tavoitteeksi. Kotouttamislaisissa säädetään lisäksi kotouttamisohjelmasta, jonka kunnat laativat yhdessä työvoimaviranomaisten ja muiden viranomaisten sekä Kansaneläkelaitoksen kanssa. Kotouttamisohjelman tulee sisältää suunnitelmia tavoitteista, voimavaroista, toimenpiteistä ja yhteistyöstä maahanmuuttajien kanssa. (Lepola 2002, 20–21.)

Kolmatta tasoa kutsutaan niin sanotuksi yksilötasoksi. Koska jokainen maahanmuuttaja on erilainen, nähtiin tärkeänä tehdä maahanmuuttajille yksilöllinen kotoutumissuunnitelma. Kotoutumissuunnitelman tarkoitus on kartoittaa yksilön tarpeet sekä kirjata ne toimenpiteet, joilla kunta, työvoimatoimisto ja muut toimijat voivat auttaa maahanmuuttajaa ja hänen perhettään hankkimaan ne tiedot ja taidot, joita hän tarvitsee yhteiskunnassa ja työelämässä toimiakseen. Kotoutumissuunnitelmaa ei tehdä kaikille, vaan niille, joilla on Suomessa kotikunta ja jotka hakevat työmarkkinatukea (kotoutumisaikana kotoutumistukea) tai toimeentulotukea, eli lähinnä työttömille ja työvoimaan kuulumattomille maahanmuuttajille. Kotoutumissuunnitelma tehdään yleensä kolmeksi vuodeksi, mitä myös pidetään kotoutumisajan normaalina kestona. Koska yksilöllinen kotoutumissuunnitelma korostaa yksilön vastuuta omassa kotoutumisprosessissaan, kotoutumissuunnitelman noudattamatta jättäminen voi johtaa sanktioihin. Suunnitelma velvoittaa myös viranomaisia järjestämään suunnitelmassa mainitut toimenpiteet. (Lepola 2002, 21; Suokonautio 2008, 41–42.)

Kotouttamislakiin tuli uusia säännöksiä 2.1.2006 alkaen (Laki 1269/2006). Muutokset tähtäävät lähinnä kotouttamisprosessin tehostamiseen ja nopeuttamiseen. Kotoutumissuunnitelma tulisi uusien säännösten mukaan tehdä kahden kuukauden kuluessa siitä, kun oikeus kotoutumissuunnitelmaan syntyy eli kun maahanmuuttaja merkitään väestörekisteriin. Lisäksi uudet säännökset mahdollistavat sen, että erilaisia koulutuksia voidaan rinnastaa työvoimakoulutukseen. Tämä tarkoittaa sitä, että kotoutumissuunnitelma voi sisältää myös mm. lukio-opintoja, ammattikorkeakouluopintoja sekä täydennys- ja jatkokoulutusta ja näiden ajalta maahanmuuttaja voi saada kotoutumistukea sekä ylläpitokorvauksen. Käytännössä monetkaan maahanmuuttajat eivät pysty hyödyntämään tätä, sillä vain harva oppii kolmen vuoden kotoutumisaikana niin hyvin suomea, että ehtisi hakeutua kotoutumisajan sisällä vielä ammatilliseen koulutukseen. (Kuntatiedon keskus; Suokonautio 2008, 41–42.)

Kotouttamislakiin on tulossa lähiaikoina isoja muutoksia. Kotouttamislain kokonaisuudistuksen taustana on eduskunnan vastaus hallituksen selontekoon kotouttamislain toimeenpanosta keväällä 2009. Selonteossa tarkastellaan laajasti kotouttamislain toimeenpanoa ja kotouttamisen haasteita. Muutoksien tavoitteena on

lisätä vaikuttavuutta erityisesti mm. maahanmuuton alkuvaiheessa, haavoittuvien ryhmien kotouttamisessa, kiintiöpakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden kuntiin sijoittamisessa ja kotouttamisen kaksisuuntaisuudessa. Hallitus antaa asiasta esityksen eduskunnalle alustavien tietojen mukaan keväätistuntokaudella 2010. (Eskola 2009.)

3.2 Kotoutumiskoulutus

Opetushallitus on antanut vuonna 2001 suosituksensa aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen järjestämisestä, josta ilmestyi uusi versio vuonna 2007. Kotoutumiskoulutuksessa on pyritty ottamaan huomioon se, että maahanmuuttajat voivat olla hyvin erilaisia aikaisempien tietojensa ja taitojensa kuin myös koulutustavoitteidensa suhteen ja että koulutuksen tulisi pohjautua näille aiemmin hankituille tiedoille ja taidoille. Kotoutumiskoulutuksen järjestämisessä on siis painotettu yksilöllisyyttä. (Suokonautio 2008, 39–41.)

Opetushallituksen suosituksen pohjalta monet oppilaitokset ovat tehneet omat opetussuunnitelmansa. Kotoutumiskoulutus muodostuu eri opintokokonaisuuksista, joiden laajuus voi vaihdella sen mukaan, mitkä ovat maahanmuuttajan tavoitteet ja hänen aikaisemmat taitonsa ja pohjakoulutuksensa. Keskimäärin koulutuskokonaisuus sisältää 45 opintoviikkoa ja koostuu seitsemästä opintokokonaisuudesta, jotka ovat alkukartoitus, suomen tai ruotsin kieli, arjen taidot, opiskelutaidot, yhteiskuntatietous ja kulttuurintuntemus, työelämätaidot sekä valinnaiset opinnot. Valinnaiset opinnot voivat koostua esimerkiksi oman ammattialan osaamisen päivityksestä, oman äidinkielen kursseista, jotka suoritetaan esimerkiksi asioimistulkin koulutusta varten tai vaikkapa ensiapukoulutuksesta tai hygienia- tai anniskelupassin suorittamisesta. (Suokonautio 2008, 39–41.)

Kotoutumiskoulutus ei ole varsinaisesti pakollista, mutta se on edellytyksenä kotoutumistuen saamiselle. Työ- ja elinkeinotoimistot ovat vastuussa kotoutumiskoulutuksen koordinoinnista, mutta myös muiden tahojen järjestämät kotoutumiseen tähtäävät kurssit ym. voidaan rinnastaa kotoutumiskoulutukseen. Suomessa vaaditaan pääsääntöisesti, että läpäisee tietyn kielitason ennen kuin voi

saada Suomen kansalaisuuden, joten kotoutumiskoulutukseen kuuluva suomen (tai ruotsin) kielen opetus on tärkeässä roolissa myös myöhemmässä kansalaisuuden saamisessa luodessaan pohjaa kielitaidolle. (Suokonautio 2008, 39–41.)

3.3 Kouvolan maahanmuutto-ohjelma 2009–2016

Kouvolan seudun maahanmuutto-ohjelman päivittäminen tuli ajankohtaiseksi kuntaliitoksen myötä. Sen lähtökohtina toimivat kotouttamislaki, hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma, yhdenvertaisuuslaki sekä YK:n pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus. Kouvolan maahanmuutto-ohjelma on laajempi kuin kotouttamislain vaatima kotouttamisohjelma, joten se korvaa kunnan kotouttamisohjelman. (Kouvolan maahanmuutto-ohjelma 2009–2016, 1.)

Maahanmuutto-ohjelma määrittelee kaupungin maahanmuuttotyön vision, strategiat ja keskeiset tavoitteet. Yhtenä tavoitteista on vakiinnuttaa Kouvolan maahanmuuttopalvelut sekä maahanmuutto- ja monikulttuurisuusyö kaupungin eri toimialat läpäiseväksi toiminnaksi. Kotoutumistoimenpiteissä tavoitteeksi otetaan kolmen vuoden tavoite työllistyä niillä maahanmuuttajilla, jotka mahdollisuuksiensa perusteella kuuluvat työelämään. Tähän uskotaan päästävän tukemalla maahanmuuttajien omatoimisuutta ja yrittämistä sekä lisäämällä työharjoittelumahdollisuuksia. Työllistymisen ja kotoutumisen lisäksi Kouvolan maahanmuutto-ohjelma tukee eri väestöryhmien hyviä suhteita ja edistää monikulttuurisen yhteiskunnan rakentamista sekä etnistä yhdenvertaisuutta. Kouvolan kaupunginhallitus on lisäksi ottanut keväällä 2009 myönteisen kannan turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksen perustamiseksi kaupunkiin. (Kouvolan maahanmuutto-ohjelma 2009–2016, 1–2.)

Kouvolan seudun maahanmuutto-ohjelma valmistui vuonna 2006. Seudullisen ohjelman toimenpide-ehdotusten mukaisesti maahanmuuttokoordinaattori aloitti työssään keväällä 2007. Pakolais- ja maahanmuuttotyön sosiaaliohjaaja aloitti työskentelyn keväällä 2008. Tällöin myös Kouvola, Kotka ja Lappeenranta aloittivat ESR-rahoitteisen MINFO-hankkeen, jonka tavoitteena on kehittää maahanmuuttajien

alkuvaiheen ohjausta ja neuvontaa sekä kotoutumissuunnitelmaa. Alkuvuodesta 2009 Kouvolaan perustettiin maahanmuuttotyötä tekevän sosiaalityöntekijän virka. Kouvolan maahanmuutto-ohjelma vakiinnuttaa maahanmuuttajien alkuvaiheen ohjaus- ja neuvontapalvelut sekä rakentaa vastaanottojärjestelmän. Kaupungin henkilöstölle ja luottamushenkilöille tarjotaan myös monikulttuurisuuskoulutusta sekä perehdytetään rasismiin ja etnisen syrjinnän tunnistamiseen ja ehkäisemiseen. (Kouvolan maahanmuutto-ohjelma 2009–2016, 3.)

Kouvolan kaupunki ottaa joustavasti vastaan pakolaisia (kiintiöpakolaisia ja oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita) ja tekee sitä myös tulevina vuosina vuosittaisten määrärahojen puitteissa. Pakolaisten kuntaan sijoittamisen toimintaperiaatteena on, että alueelle pääsee syntymään kielellisesti ja etnisesti kotoutumisprosessia omalta osaltaan tukevia ryhmiä. Työvoiman maahanmuutto nähdään yhtenä mahdollisuutena paikata suurten ikäluokkien vuoden 2010 jälkeen eläkkeelle jäämisen aiheuttamaa työvoimapulaa. Kotouttamislaki ei vielä tällä hetkellä ulotu työhön tuleviin maahanmuuttajiin, mutta kotouttamislain muutos vuonna 2010 toivottavasti muuttaa tämän asian. (Kouvolan maahanmuutto-ohjelma 2009–2016, 4–5.)

Tärkeänä pidetään myös perheenyhdistämisen ja avioliiton kautta maahan tulleiden tavoittamista kotoutumistoimenpiteiden ja kielikoulutuksen piiriin. Etnistä yhdenvertaisuutta ja hyvien etnisten suhteiden edistämistä tuetaan muun muassa aloittamalla kampanja, jonka tavoitteena on muuttaa kaupungin asenneilmapiiriä sallivammaksi ja ennaltaehkäistä rasismia. Kampanjan toteuttavat yhdessä Kouvolan kaupungin maahanmuuttopalvelut, Korttelikotiyhdistys sekä Rasmus-verkosto (valtakunnallinen rasismiin ja muukalaispelon vastainen verkosto) ja sillä halutaan lisätä kanta-asukkaiden ja maahanmuuttajien yhteisymmärrystä ja keskinäistä vuorovaikutusta. Kouvola aloitti myös syksyllä 2008 Opetushallituksen tukeman ”Monikulttuurisuustaitojen kehittäminen koulu yhteisössä” –hankkeen peruskouluissa ja lukioissa. (Kouvolan maahanmuutto-ohjelma 2009–2016, 4–5.)

Kouvolan maahanmuutto-ohjelmassa käydään läpi koulutukseen ja työhön, kotoutumiseen, sosiaali- ja terveystalviuihin, monikulttuuriseen nuorisotyöhön, tulkkipalveluihin, asumiseen, sivistyspalveluihin ja kotoutumista tukeviin

vapaaehtoispalveluihin liittyviä asioita sekä sitä, miten maahanmuutto-ohjelman toteutumisesta tiedotetaan ja miten sitä seurataan. (Kouvolan maahanmuutto-ohjelma 2009–2016, 5–14.)

Kouvolan kaupunginvaltuusto hyväksyi helmikuussa 2010 Kouvolan maahanmuutto-ohjelman. Sosiaalipalveluiden tilaajapäällikön Niina Korpelaisen mukaan Kouvossa voidaan tämän johdosta asettaa jatkossa pitkäjänteisiä tavoitteita maahanmuuttajien kotouttamiseksi, kun maahanmuuttopalveluyksikkö vakinaistuu ja henkilöstö pystyy paremmin paneutumaan asiakkaiden kanssa kotoutumista edistäviin tekijöihin. (Värjä 2010, 6.)

4 KOTOUTUMINEN

Sana ”kotoutuminen” on vuonna 1995 asetetun maahanmuutto- ja pakolaismuutteen vuonna 1997 valmistuneessa mietinnössä ehdotettu suomenkielinen vastine sanalle ”integroituminen”. Samoihin aikoihin kielitoimisto otti kotoutuminen-sanankäytön. Maahanmuuttaja kotoutuu, mikä tarkoittaa hänen yksilöllistä kehitystään tulla osaksi ympäröivää yhteiskuntaa ja kykyään osallistua työelämään kuitenkin samalla säilyttäen oman kulttuurinsa ja kielensä. Kotouttaminen taas viittaa viranomaisten järjestämiin toimenpiteisiin ja palveluihin, jotka edistävät tätä kotoutumista. Suomen virallisen maahanmuuttopolitiikan linjat perustuvat edellä mainittuun mietintöön. Sen mukaan tavoiteltava maahanmuuttajien kotoutuminen sisältää uusien, uuteen yhteiskuntaan liittyvien tapojen omaksumisen unohtamatta kuitenkaan omia kulttuurisia tapoja. Tämän kotoutumisen ei ole tarkoitus johtaa assimilaatioon eli sulautumiseen, mikä tarkoittaa valtaväestön ja –kulttuurin piirteiden omaksumista samalla vähitellen oman kulttuurin piirteiden hylkäämistä. (Kunnalliset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut 2008, 55; Lepola 2002, 19; Suokonautio 2008, 34–35.)

4.1 Akkulturaatio

Puhuttaessa maahanmuuttajien kotoutumisesta uuteen maahan ja yhteiskuntaan esille nousee käsite akkulturaatio. Akkulturaatiokäsitteen klassinen määritelmä on peräisin

antropologiasta 1930-luvulta. Sen mukaan akkulturaatiolla tarkoitetaan eri kulttuuriryhmien välillä tapahtuvaa kanssakäymistä ja tämän seurauksena tapahtuvaa toisen tai molempien kulttuurien muokkautumista. Vaikka muutosta tapahtuukin usein molemmissa ryhmissä, käytännössä vaikutteita siirtyy enemmän vahvemmassa kulttuurista heikompaan. (Forsander, Ekholm, Hautaniemi, Ali, Alitolppa-Niitamo, Kyntäjä & Quoc Cuong 2001, 34–36; Liebkind, Mannila, Jasinskaja-Lahti, Jaakkola, Kyntäjä & Reuter 2004, 39,46.)

Akkulturaatiokäsitettä on käytetty antropologian lisäksi myös paljon kulttuurien välisessä psykologiassa ja sosiaalipsykologiassa. Alunperin akkulturaatio nähtiin maahanmuuttotutkimuksessa synonyymina assimilaatiolle eli sille, että vähemmistökulttuuria edustava ryhmä sulautui vähitellen valtakulttuuriin. Akkulturaation päämääränä ajateltiin siis aina olevan assimilaatio. Taustalla oli sosiaalidarwinistinen ajatus vahvemman kulttuurin voittamisesta. Vaikka vähemmistökulttuurit tämän perusteella yrittävät pyristellä tätä sulautumista vastaan pyrkimällä oman kielensä ja kulttuurinsa säilyttämiseen, ne joutuvat lopulta hylkäämään oman etnisyytensä ja kulttuuriset erilaisuutensa ja taipuvat valtakulttuurin alle. Tämä näkemys oli vahvasti esillä varsinkin amerikkalaisessa siirtolaisuus- ja maahanmuuttotutkimuksessa, ja tunnettu käsite *melting pot* syntyi jo viime vuosisadan alussa kuvaamaan amerikkalaista yhteiskuntaa kansojen ”sulatusuunina” sekä sen assimiloivaa pyrkimystä. (Forsander ym. 2001, 34–36; Liebkind ym. 2004, 39,46.)

Vasta 1960-luvulla alettiin nähdä myös muita akkulturaation päämääriä kuin assimilaatio, vaikka tosin pohjoisamerikkalaisessa assimilaatiokeskustelussa oli esitetty toisenlaisia näkökulmia jo vuosikymmeniä aiemminkin. 1970-luvulla assimilaatioajattelu menetti teoreettista pohjaansa, kun huomattiin, ettei maahanmuuttajien kohdalla tapahtunutkaan väistämätöntä sulautumista valtakulttuuriin vuosikymmentenkään jälkeen. Tämä johti näkökulman muutokseen ja assimilaation rinnalle alkoi nousta myös muita akkulturaation lopputuloksia. (Forsander ym. 2001, 34–36; Liebkind ym. 2004, 39, 46.)

Akkulturaatiota voidaan tutkia yhteisö- tai yksilötasolla. Yhteisötasolla se nähdään kulttuurin muutoksiin liittyvänä yhteiskunnallisena prosessina. Yksilötasolla akkulturaatiolla tarkoitetaan muutoksia asenteissa, arvoissa, identiteetissä ja myös

käyttäytymisessä, kun yksilö etsii uudessa kulttuurissa omaa tapansa sopeutua siihen. Akkulturaatiokäsitteestä on monia määritelmiä ja keskeinen ongelma akkulturaatiotutkimuksessa on yhteisesti sovittujen määritelmien puuttuminen sekä käsitteiden eri tasojen määrittely. (Forsander ym. 2001, 36–37; Liebkind ym. 2004, 48–51; Rätty 2002, 125, 127.)

Akkulturaatiomallit voidaan pääsääntöisesti jakaa yksisuuntaisiin malleihin ja kaksisuuntaisiin malleihin. Yksisuuntainen malli korostaa sulautumista valtaväestöön. Sen mukaan akkulturaatio on prosessi, jossa maahanmuuttaja omaksuu vähitellen valtaväestön asenteet, arvot ja tavat samalla, kun hänen alkuperäinen kulttuuri-identiteettinsä häviää. Kaksisuuntaisen mallin mukaan useimmat maahanmuuttajat säilyttävät jotain omasta kulttuuristaan, vaikka omaksuvatkin uuden yhteiskunnan tapoja oppien toimimaan siinä. Yksi tunnetuimmista ja Suomessa eniten siteeratuista kaksisuuntaisista malleista on sosiaalipsykologi John Berryn akkulturaatioteoria. Sen mukaan yksilöt suhtautuvat akkulturaatioprosessiin eri tavoin. Se, millainen akkulturaatioasenne tai -strategia maahanmuuttajalle muodostuu, perustuu kahteen asiaan. Maahanmuuttajan tulee ratkaista, miten hän suhtautuu omaan kulttuuriinsa ja mitä hän tahtoo siitä säilyttää. Toiseksi hänen tulee selvittää kohdallaan, miten suhtautua valtaväestöön ja sen kulttuuriin ja selvittää, mikä on hänen oma paikkansa yhteiskunnassa. Ratkaisuun voi vaikuttaa myös oman etnisen ryhmän ja lähipiirin sekä toisaalta valtaväestön asenteet. (Forsander ym. 2001, 36–37; Liebkind ym. 2004, 48–51; Rätty 2002, 125, 127.)

Berryn mukaan akkulturaatio voidaan jakaa akkulturaatioasenteen mukaan assimilaatioon, separaatioon ja segregatioon, marginalisaatioon sekä integraatioon sen mukaan, mikä lopputulos akkulturaatiosta seuraa. Maahanmuuttajan kohdatessa uuden kulttuurin lopputuloksena ei siis ole automaattisesti integraatio, vaikka siihen Suomen maahanmuuttopolitiikka pyrkiikin. (Forsander ym. 2001, 36–37; Liebkind ym. 2004, 48–51; Rätty 2002, 125, 127.)

Assimilaatio

Assimilaatio on aikaisemmin kuvatun kaltaista sulautumista. Maahanmuuttaja omaksuu valtaväestön kielen, tavat ja kulttuurin luopuen samalla omasta kielestään,

kulttuuristaan tapoineen ja myös vähemmistöidentiteetistään. Maahanmuuttaja voi kokea assimilaation ainoana keinona pärjätä uudessa maassa ja kulttuurissa ja siksi hän toivoo ja myös pyrkii kaikin tavoin sulautumaan valtaväestöön. Yhteiskunnan kannalta assimilaatiopolitiikka tarkoittaa sitä, ettei vähemmistöjen omaa kulttuuria pidetä tärkeänä säilyttää, vaan pyritään mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti saamaan vähemmistöt omaksumaan valtaväestön kulttuurin ja tavat. Vaikka monien maiden, Suomi mukaan lukien maahanmuuttopolitiikka ei perustukaan assimilaatiolle, voivat silti monet maahanmuuttajille suunnatut palvelut ja toimenpiteet olla assimiloivia. (Forsander ym. 2001, 38; Liebkind ym. 2004, 51; Rätty 2002, 126.)

Separatio ja segregatio

Separatio tarkoittaa eristymistä. Tähän pyrkivä maahanmuuttaja ei pidä tärkeänä omaksua valtakulttuurista edes niitä asioita, jotka auttaisivat häntä toimimaan uudessa kulttuurissa. Hän ei panosta uuden kielen opiskeluun, eikä osallistu muutoinkaan yhteiskuntaelämäään. Maahanmuuttaja on tekemisissä vain oman etnisen ryhmänsä edustajien kanssa välttämättä kontakteja valtaväestöön. Separatioasenne voi olla tietoisesti valittu, mutta se voi olla myös seurausta vaikeuksista vieraassa kulttuurissa. Segregatio tarkoittaa sitä, että valtaväestö pyrkii eristämään maahanmuuttajat omiin ryhmiinsä valtaväestön ulkopuolelle. (Forsander ym. 2002, 37; Liebkind ym. 2004, 51; Rätty 2002, 126.)

Marginalisaatio

Marginalisaatio kuvaa sellaisten maahanmuuttajien tilannetta, jotka ovat jääneet oman etnisen ryhmänsä ulkopuolelle, mutta eivät ole myöskään kyenneet muodostamaan kontakteja valtaväestöön ja yhteiskuntaan. Maahanmuuttaja ei koe tärkeänä säilyttää omaa kulttuurista identiteettiään tai tapojaan, mutta ei ole omaksunut valtakulttuuriakaan. Hän ei myöskään pyri säilyttämään omaa kieltään, mutta ei välttämättä opi uutta kieltäkään. Tämä vieraantumisen tai syrjäytymisen tila uhkaa varsinkin nuoria maahanmuuttajia, jotka eivät miellä vanhempiensa kulttuurista taustaa omakseen, mutta eivät myöskään koe pääsevänsä valtakulttuurin jäseniksi.

Yhteiskunnan kannalta välinpitämätön asenne maahanmuuttajakysymyksiä kohtaan sekä riittämättömät kotoutumistoimet voivat lisätä marginalisoitumisen riskiä. (Forsander ym. 2002, 38; Liebkind ym. 2004, 51; Rätty 2002, 126–127.)

Integraatio

Integraatiota pidetään monissa monikulttuurisissa länsimaissa ihanteellisena sopeutumismallina. Maahanmuuttaja pitää oman kulttuurinsa ja kieltänsä säilyttämistä tärkeänä ja arvostaa kuulumistaan omaan etniseen ryhmäänsä. Tämän lisäksi hän on omaksunut myös osia valtakulttuurista muun muassa kielen, jolloin toiminen yhteiskunnassa onnistuu. Hänellä on kontakteja sekä omaan etniseen ryhmäänsä kuin myös valtaväestöön. Suomen virallinen maahanmuuttopolitiikka painottuu maahanmuuttajien integroimiseen. Integraatiolla on myös monissa tutkimuksissa ollut vahvin yhteys maahanmuuttajien hyvään sopeutumiseen uudessa maassa ja kulttuurissa. Integraatiosta voidaan puhua prosessina, jossa maahanmuuttajat tulevat osaksi yhteiskuntaa ja heidän osallistumisensa siihen lisääntyy. Päämääränä olisi näin ollen tasa-arvoinen yhteiskunta, jonka täysivaltaisena jäsenenä maahanmuuttaja voisi toimia. (Forsander ym. 2002, 37,39; Liebkind ym. 2004, 51–52; Rätty 2002, 126.)

Akkulturaatioasenteet voivat vaihdella samalla henkilöllä uuteen maahan sopeutumisen eri vaiheiden ja ajan kulumisen myötä. Alussa oma etninen ryhmä voi tarjota tiettyä turvaa vieraassa ympäristössä ja myös valtayhteisön asenteet voidaan kokea torjuvina, jolloin kallistutaan separaatioon. Uudessa yhteiskunnassa toimiakseen maahanmuuttajan tulee kuitenkin oppia uusia tapoja ja myös kontaktit oman ryhmän ulkopuolelle luultavasti lisääntyvät ajan kuluessa, jolloin voidaan puhua assimilaatiosta tai integraatiosta sen mukaan, mikä oman kulttuurin rooli on tässä sopeutumisen vaiheessa. Akkulturaatioasenne voi olla erilainen myös eri elämänalueiden mukaan. Työelämässä maahanmuuttaja voi pyrkiä assimilaatioon, omaksua työpaikan normit ja tavat sivuuttamalla oman kulttuurisen taustansa ja tapansa. Kielen oppimisen kannalta hän voi valita integraatioasenteen eli opetella valtaväestön käyttämän kielen, mutta vaalia samalla oman kieltänsä säilyttämistä. Separaatiosta voidaan taas puhua silloin, kun maahanmuuttaja pyrkii löytämään aviopuolison oman etnisen ryhmänsä sisältä. Marginalisaatiota tuskin kukaan valitsee

tietoisesti, mutta joissain elämäntilanteissa ja elämänalueilla myös se voi olla vallitsevaa. (Liebkind ym. 2004, 49, 51; Rätty 2002, 127.)

4.2 Merkitys kotoutumiseen

Kotoutumista tutkittiin tässä tutkimuksessa työllisyyteen, toimeentuloon, sosiaaliseen sopeutumiseen sekä tämän jaottelun ulkopuolelle jääneiden sosiaalipalvelujen ja sosiaalipalveluiden käytössä saadun kohtelun mukaan. Seuraavassa selvitetään, miten nämä eri alueet vaikuttavat kotoutumiseen.

4.2.1 Työ

Suomessa työtä pidetään keskeisenä yhteiskuntaan integroivana tekijänä, joten sen merkitys on tärkeä myös maahanmuuttajien kannalta. Sen lisäksi, että työ yleensä takaa toimeentulon, se tuo hyväksyvyyttä ympäristön näkökulmasta ja kohentaa maahanmuuttajan itsetuntoa yhteiskunnan jäsenenä. Työn kautta myös tutustutaan uusiin ihmisiin, jotka useimmiten ovat valtaväestöön kuuluvia. Koska Suomessa kotouttamispolitiikka pyrkii integraatioon, voidaan suhteet valtaväestöön nähdä myös yhtenä myönteistä kotoutumista edistävänä tekijänä. Työn ja valtaväestöön kuuluvien työkavereiden kautta opitaan lisäksi tiettyjä kulttuurisia normeja, joita maahanmuuttajat tarvitsevat toimiakseen uudessa yhteiskunnassa. (Forsander ym. 2001, 59; Rätty 2002, 179–180, 184.)

Vaikka viime aikaiset tutkimukset ja viranomaisten näkökulma korostavatkin työn kautta kotoutumista, on maahanmuuttajien työttömyys edelleen valtaväestöä huomattavasti korkeampi. Myös kansallisuuksien välillä on eroja. Yhdysvalloista ja toisista EU-maista työllistytään paremmin johtuen muun muassa työelämän samankaltaisuudesta Suomen ja lähtömaan välillä. Kouvolan alueella venäjää puhuvat ihmiset ovat myös voineet työllistyä liikkeisiin ja joihinkin palveluihin, joita venäjältä tulevat turistit käyttävät. (Forsander ym. 2001, 59; Rätty 2002, 179–180, 184.)

Maahanmuuttajat tarvitsevat työllistyäkseen tiettyjä resursseja. Ensinnäkin ilman suomen kielen hallintaa on vaikea työllistyä (poikkeuksena työyhteisöt, joissa käytävä kieli on esimerkiksi englantia). Varsinkin akateemisissa ammateissa toimiminen vaatii laajaa suomen kielen sanavarastoa ja myös abstraktien käsitteiden hallintaa. Toiseksi aikaisemmassa kotimaassa hankittu koulutus ei välttämättä kelpaa Suomessa, joten ilman lisäkoulutusta voi olla hyvin vaikeaa tai jopa mahdotonta saada omaa ammattia vastaavaa työtä. Kulttuurisella kompetenssillä on myös vaikutusta työnsaantiin. Muodollisen pätevyyden lisäksi maahanmuuttajan tulisi hallita monimutkainen tietojen, taitojen ja asenteiden yhdistelmä. Tietyissä ammateissa tulee käyttäytyä tietyllä tavalla puhumista ja pukeutumista myöten. Joissakin ammateissa vaaditaan myös sellaista yhteiskunnan ja suomalaisen kulttuurin tuntemusta, jota maahanmuuttaja oppii vasta Suomessa asumisen kautta. (Forsander ym. 2001, 64–65, 73; Rätty 2002, 179–180.)

Työssä vaadittavien sosiaalisten kykyjen hallitseminen voi olla myös kulttuurisidonnaista. Sosiaalista koodia on vaikea opettaa maahanmuuttajalle, koska kyse on ääneen lausumattomista normeista. Jo työhaastatteluun pääseminenkin voi olla vaikeaa ilman valtakuntien verkostojen hallintaa, sillä suuri osa työpaikoista täytetään epävirallisten verkostojen kautta. Maahanmuuttaja jää helposti näiden verkostojen ulkopuolelle ainakin maassaolonsa alkuvaiheessa. Toisaalta yksi maahanmuuttaja voi toimia välittäjänä toistenkin puolesta. Mikäli hän pääsee näihin epävirallisiin verkostoihin sisälle, maahanmuuttajien tehokkaan sisäisen verkoston ansiosta myös toiset voivat hyötyä tästä ja työllistyä. (Forsander ym. 2001, 64–65, 73; Rätty 2002, 179–180.)

Maahanmuuttajat työllistyvät usein niin sanottujen sisääntuloammattien kautta. Nämä sisääntuloammatit ovat yleensä sellaisia, joissa ei tarvita varsinaista kieli- tai ammattitaitoa esimerkiksi siivoustyö. Sisääntuloammateiksi luetaan myös ne työt, jotka ovat syntyneet maahanmuuttopalveluiden mukana muun muassa asioimistulkin tai maahanmuutto-ohjaajan tehtävät. Sisääntuloammateissa työsuhteet ovat usein epävakaita. Ne toimivat kuitenkin tarpeellisena väylänä, jotta maahanmuuttaja pääsee sisälle työelämään Suomessa. Sisääntuloammateissa hankittu kielitaito ja kulttuurinen kompetenssi voivat edesauttaa eteenpäin työmarkkinoilla. Työelämän muutokset ovat kuitenkin vähentäneet perinteisiä sisääntuloammatteja teollisuudessa ja

palveluammatteissa, jolloin maahanmuuttajien mahdollisuudet työllistyä tätä kautta ovat vähentyneet. Maahanmuuttajien omat järjestöt ovat myös tarjonneet jonkin verran työ- ja harjoittelupaikkoja maahanmuuttajille. Vaikka kaikista tehtävistä ei voidakaan maksaa palkkaa on tärkeää, että maahanmuuttaja voi kokea tekevänsä arvokasta työtä oman etnisen ryhmänsä ja toisten maahanmuuttajien puolesta. (Forsander ym. 2001, 71, 80; Rätty 2002, 180.)

Osa maahanmuuttajista ryhtyy Suomeen tultuaan yrittäjiksi. Tähän voi vaikuttaa yritystoiminnan perinne lähtömaassa ja se, että koko perhe osallistuu yleensä yrityksen hoitamiseen. Toisaalta maahanmuuttaja voi kokea, ettei muutakaan mahdollisuutta työllistyä löydy, joten oma yritys jää ainoaksi vaihtoehdoksi. Myös jo aiemmin maahan tulleet ja täällä yrityksen perustaneet oman etnisen ryhmän jäsenet voivat omalla esimerkillään kannustaa yrittäjyyteen. Heillä on myös jo valmiina tietynlaisen yrityksen hoitamiseen tarvittavat verkostot, joita uusi yrittäjä voi hyödyntää. Suomessa maahanmuuttajien yritystoiminta on jo johtanut joiltain osin työmarkkinoiden lohkoutumiseen. Vaikka tämä on paremmin nähtävissä niissä maissa, joissa maahanmuuttajia on ollut kauemmin kuin Suomessa, on täälläkin kehitys menossa samaan suuntaan. Esimerkiksi valtaosa kebabpaikkojen omistajista on kotoisin Turkista. (Forsander ym. 2001, 75; Rätty 2002, 183.)

4.2.2 Toimeentulo

Toimeentulon merkitys kotoutumisessa on ilmeisen tärkeä. Aineellisen köyhyyden voidaan katsoa olevan yksi tekijä syrjäytymisessä ja lisäksi sen on huomattu olevan yhteydessä myös joihinkin sosiaalisiin ongelmiin, jotka voivat omalta osaltaan vaikeuttaa maahanmuuttajan kotoutumista. Euroopan komissio (EEC 1985) on määritellyt köyhyyden seuraavasti: köyhyys ”viittaa niihin henkilöihin, perheisiin ja ihmisryhmiin, joiden resurssit (aineelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset) ovat niin rajalliset, että ne estävät heitä osallistumasta sellaiseen elämäntapaan, jota heidän kotimaassaan pidetään hyväksyttävänä”. Köyhyyttä ei siis tämän määritelmän mukaan nähdä pelkästään aineellisena, mutta sekin kuuluu siihen. Näin ollen riittävä toimeentulo on yksi edellytys sille, että maahanmuuttaja voi toimia yhteiskunnassa ja uudessa kotimaassaan samalla tavoin kuin muutkin sen jäsenet. (Liebkind ym. 2004,

40, 43.)

Aineellinen köyhyys on kuitenkin suhteellista. Lähtömaa vaikuttaa siihen, miten aineellinen köyhyys koetaan: se, mikä suomalaisten mielestä on köyhyyttä, voi maahanmuuttajalle olla yltäkyläisyyttä. On kuitenkin tärkeää tutkia, mistä maahanmuuttajat saavat toimeentulonsa ja myös sitä, miten he itse kokevat taloudellisen tilanteensa. Ainoastaan erilaisiin tukiin perustuva toimeentulo voi sekinkään tuntua varsinkin uuteen maahan sopeutumisen alkuvaiheessa riittävältä verrattuna siihen, miten on ennen tullut taloudellisesti toimeen. (Liebkind ym. 2004, 45.)

4.2.3 Sosiaalinen sopeutuminen

Sosiaalista sopeutumista selvitetään kyselyssä korttelikotien, Kouvolan maahanmuuttopalveluiden toimiston (eli maahanmuuttotoimiston), tulkkipalvelujen ja kotoutumiskoulutuksen avulla. Nämä kaikki ovat palveluita, jotka pyrkivät auttamaan maahanmuuttajia selviämään paremmin uudessa maassa ja toimimaan uudessa yhteiskunnassa, joten niiden tarkoituksena on edistää omalta osaltaan kotoutumista. Vaikka toki työ ja toimeentulo ovat tärkeitä tekijöitä, kun ihminen yrittää löytää paikkansa uudessa maassa, voidaan sosiaalista ulottuvuutta pitää ehkä tärkeimpänä keinona tutkia kotoutumista yksilön näkökulmasta. Yhteys tahoihin, jotka auttavat arkisissa pulmissa ja virallisten asioiden hoidossa ovat varsinkin maassa vasta vähän aikaa olleille erittäin tärkeitä, jotta elämä uudessa maassa sujuisi. Kontaktit valtaväestöön edistävät kulttuurista sopeutumista. Yhteys omaan etniseen yhteisöön taas on tärkeää oman identiteetin säilymisen kannalta ja se myös edistää maahanmuuttajan henkistä hyvinvointia omaan yhteisöön samastumisen kautta. Maahanmuuttaja voi myös saada niin sanottua vertaistukea tutustumalla maassa kauemmin asuneeseen etnisen ryhmänsä edustajaan, joka voi auttaa uuteen kulttuuriin sopeutumisessa. (Liebkind ym. 2004, 97, 99.)

Kotoutumisessa on tärkeää, että maahanmuuttajalla on suhteita sekä omaan etniseen ryhmäänsä ja toisiin maahanmuuttajiin kuin myös valtaväestön jäseniin. Sosiaalisen tuen saaminen kummaltakin ryhmältä edistää sosiaalista integraatiota, muutoin maahanmuuttaja voi eristyä omaan ryhmäänsä tai luopua vähitellen kokonaan omasta

kulttuurisesta identiteetistään samastuessaan liikaa valtakulttuurin jäseniin. Sosiaalisen sopeutumisen voidaan myös ajatella parantavan maahanmuuttajan yleistä sopeutumista muiden kotoutumisen osatekijöiden ollessa huonommin. Jos on paikka, minne mennä ja missä solmia ihmissuhteita kuten korttelikodit, on helpompi selvittää työttömyyden aiheuttamasta toimeettomuudesta ja työpaikan ihmissuhteiden puuttumisesta. Toisaalta uusien ihmissuhdeverkostojen kautta voi myös saada tietoa avoimista työpaikosta. Ilman tarvittavaa kielitaitoa on vaikea toimia yhteiskunnassa, joten tulkkipalvelut ovat tässä suhteessa välttämättömiä. (Liebkind ym. 2004, 88, 90, 97–100.)

4.2.4 Muut sosiaalipalvelut ja sosiaalipalveluissa saatu kohtelu

Viimeiseksi kyselyssä kysytään eri sosiaalipalveluiden käyttöä Kouvolassa asumisen aikana sekä sosiaalipalveluita käytettäessä saatua kohtelua. Tämän osion tarkoitus on työllisyyteen, toimeentuloon ja sosiaaliseen sopeutumiseen liittyvien palveluiden ohella kartoittaa sitä, miten paljon maahanmuuttajat ovat tarjolla olevia palveluita käyttäneet. Sosiaalipalveluiden käytöstä ei ehkä voida vetää suoria johtopäätöksiä kotoutumiseen. Kuitenkin tutkittaessa kotoutumista juuri sosiaalipalveluiden käytön näkökulmasta voidaan ajatella, että sen maahanmuuttajan kohdalla, joka on saanut varsinkin ne palvelut, joita hän on kokenut tarvitsevansa, näiden sosiaalipalveluiden rooli kotoutumisessa on ainakin osin onnistunut. Sosiaalipalvelut ovat tarkoitettu kaikille pysyvästi Kouvolassa asuville, myös maahanmuuttajille. Siksi on mielenkiintoista selvittää, miten maahanmuuttajat ovat näitä palveluja hyödyntäneet niitä tarvitessaan. Koska sosiaalipalveluiden kautta maahanmuuttajat saavat yhden näkökulman suomalaiseen yhteiskuntaan, voidaan hyvä kohtelu nähdä integraatiota edistävänä tekijänä. (Malin & Gissler 2006, 117; Pohjanpää, Paananen & Nieminen 2003, 148.)

5 SOSIAALIPALVELUT

Kuntien on toteutettava sosiaali- ja terveystyöt omilla alueillaan lakien ja asetusten mukaisesti. Sosiaalihuoltoon kuuluvina tehtävinä kunnan on huolehdittava

sen sisältöisinä ja siinä laajuudessaan kuin kulloinkin säädetään sosiaalipalvelujen järjestämisestä asukkailleen, toimeentulotuen antamisesta kunnassa oleskeleville henkilöille, sosiaaliavustusten myöntämisestä asukkailleen, ohjauksen ja neuvonnan järjestämisestä, sosiaalihuollon ja muun sosiaaliturvan etuuksista ja niiden hyväksikäyttämisestä, sosiaalihuoltoa ja muuta sosiaaliturvaa koskevan tiedotustoiminnan järjestämisestä, sosiaalihuoltoa ja muuta sosiaaliturvaa koskevan koulutus-, tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminnan järjestämisestä sekä sosiaalisen luotuksen myöntämisestä asiakkailleen. Tämän lisäksi kunta on velvollinen toimimaan muutoinkin sosiaalisten olojen kehittämiseksi ja sosiaalisten epäkohtien poistamiseksi alueellaan. (Fors & Vatula-Pimiä 2007, 45; Kunnalliset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut 2008, 16–19.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon toiminta-alueille on laadittu valtakunnallisia laatusuosituksia, joissa määritellään hyvän hoidon ja palvelujen kriteerit. Laatusuositukset antavat yleiset suuntaviivat, joita sovelletaan paikallisesti. Yhteistä laatusuosituksille on asiakaslähtöisyys ja asiantuntijayhteistyö. Kuntien toivotaan käyttävän suosituksia hyvinvointistrategioita laatiessaan, mutta ennen kaikkea silloin, kun ne arvioivat palvelujen saatavuutta, toimivuutta ja laatua. (Fors & Vatula-Pimiä 2007, 45; Kunnalliset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut 2008, 16–19.)

5.1 Sosiaalihuollon perus- ja erityispalvelut

Sosiaalihuoltolaissa säädettyjä kunnan tarjoamia sosiaalihuollon peruspalveluita ovat sosiaalityö, kasvatus- ja perheneuvonta, kotipalvelut, perhehoito, omaishoidon tuki, asumispalvelut, laitoshoido, vammaisten työtoiminta ja sosiaalinen luotto. Sosiaalihuollon erityispalveluita ovat esimerkiksi lasten ja nuorten huolto (sisältää lastensuojelun), lasten päivähoito, kehitysvammaisuuspalvelut, vammaisuuspalvelut, päihdepalvelut, lastenvalvojan palvelut, ottolapsineuvonta, perheasioiden sovittelu, kuntouttava työtoiminta ja maahanmuuttajien kotouttaminen. Kunnilla on lain mukaan ensisijainen vastuu myös mielenterveyspalvelujen järjestämisessä. Kunnat voivat järjestää palvelut itse, yhteistyössä muiden kuntien kanssa tai hankkimalla ne ostopalveluina. Palveluja koskevia tarkempia säännöksiä on sosiaalihuoltolaissa ja -asetuksessa. Joistain palveluista ja etuuksista on myös säädetty erikseen omissa

laeissaan. Kunta voi edellä mainittujen sosiaalipalvelujen lisäksi järjestää myös muita tarpeellisia sosiaalipalveluja. (Fors & Vatula-Pimiä 2007, 45; Kunnalliset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut 2008, 16–19; Saarelainen, Stengård & Vuori-Kemilä 2003, 32.)

Maahanmuuttajat käyttävät sosiaalipalveluista eniten sosiaalityötä ja toimeentulotukea. Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalihuollon henkilöstön antamaa ohjausta, neuvontaa ja sosiaalisten ongelmien selvittämistä sekä muita tukitoimia. Sosiaalihuollon asiakaslain ja sosiaalihuoltolain perusteella asiakkaiden tulee antaa sosiaalityöntekijälle pyydetyt ja oikeat tiedot, esimerkiksi tiliotteet. Asiakkaalta voidaan periä annetut etuudet pois ja hänet voidaan asettaa syytteeseen, mikäli hän esittää virheellisiä tietoja. (Fors & Vatula-Pimiä 2007, 46,48.)

Toimeentulotuki on viimesijainen taloudellinen etuus, jonka voi saada, kun omat ja perheen tulot ja varat eivät riitä toimeentuloon. Toimeentulotukea voi saada myös, jos jonkin muun sosiaaliturvaetuuden maksu on viivästynyt. Tällaisessa tapauksessa myönnetty toimeentulotuki peritään yleensä takaisin takautuvasti. Toimeentulotuki on yleensä niin sanottua perustoimeentulotukea, joka perustuu tiukasti normilaskelmaan. Jos asiakas on esimerkiksi pitkällisen työttömyyden tai sairauden vuoksi joutunut taloudellisiin vaikeuksiin, sosiaalityöntekijä voi myöntää myös täydentävää tai ennaltaehkäisevää toimeentulotukea. Tuella on tarkoitus ennaltaehkäistä tilanteen pahenemisen ja auttaa asiakasta normalisoimaan elämänsä. Toimeentulotuki maksetaan rahana asiakkaan pankkitilille. Kiireisissä tilanteissa, esimerkiksi kun lääke on saatava samana päivänä tai kun esimerkiksi päihdeongelmaiselle asiakkaalle ei voida antaa rahaa, käytetään maksusitoumuksia. Maksusitoumus osoitetaan esimerkiksi apteekkiin tai asiakkaan käyttämään ruokakauppaan ja liike laskuttaa sosiaalitoimea. (Fors & Vatula-Pimiä 2007, 61–62.)

5.2 Työ- ja elinkeinotoimistot

Työ- ja elinkeinotoimistojen palvelut on otettu mukaan, koska myös niiden käyttöä tarkastellaan tässä tutkimuksessa ja maahanmuuttajat käyttävät niitä paljon. Ne eivät kuitenkaan kuulu sosiaalipalveluiden alaisuuteen, mutta jatkossa niistäkin käytetään

yhdessä sosiaalipalveluiden kanssa nimitystä sosiaalipalvelut. Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalaan kuuluvilla työ- ja elinkeinotoimistoilla (TE-toimistoilla) on Suomessa noin 200 palvelupistettä. Koska TE-toimistot ovat alueidensa työmarkkinoiden asiantuntijoita, niiden tärkein tehtävä on työn välittäminen. (Työ- ja elinkeinotoimistot.)

TE-toimistot tarjoavat työnhakuun ja ammatilliseen kehittymiseen liittyviä palveluja sekä työllistymistä ja toimeentuloa edistäviä tukipalveluja ja yrittäjyysneuvontaa. Työnhakupalveluihin kuuluvat palvelutarpeen arviointi ja työnhakusuunnitelma, työnvälityspalvelut sekä työnhakutaitojen kehittäminen. Työvoimakoulutus on työ- ja elinkeinohallinnon rahoittamaa, opiskelijalle maksutonta koulutusta, jonka tarkoituksena on parantaa työhön sijoittumismahdollisuuksia. Ammatillisen kuntoutuksen palvelut tulevat kyseeseen silloin, kun sairaus tai vamma heikentää työkykyä. Muita työelämävalmiuksia kehittäviä palveluita ovat palkkatuettu työ, työharjoittelu ja työelämävalmennus. (Koulutus ja ammatinvalinta; Palvelut henkilöasiakkaille; Työnhakijan palvelut; Yrittäjyyspalvelu.)

Ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelut auttavat ammatinvalintaan, koulutukseen ja työhön liittyvissä asioissa, koulutus- ja ammattitietopalvelusta saa tietoa eri koulutus- ja ammattimahdollisuuksista. TE-toimiston toimeentulopalveluihin kuuluvat työttömyysturva, palkkaturva, osa-aikalisä ja vuorotteluvapaa. Yrittäjiksi aikoville TE-toimistot järjestävät muun muassa yrittäjäksi ohjaavia koulutuksia, yrittäjävalmennuksia sekä yrittäjän ammattitutkintoja. Aloittavalle yrittäjälle voidaan myös myöntää niin kutsuttua starttirahaa. (Koulutus ja ammatinvalinta; Yrittäjyyspalvelu.)

TE-toimistot ovat myös julkaisseet Suomeen tuleville maahanmuuttajille oman tietopakettinsa, Suomeen töihin. Se on saatavissa työvoima- ja elinkeinotoimistojen internetsivuilta.

5.3 Maahanmuuttajille tarkoitetut sosiaalipalvelut

Tämä osio sisältää myös joitain Kansaneläkelaitoksen sekä työ- ja elinkeinotoimistojen palveluita, joista siis käytetään tässä yhteisnimitystä sosiaalipalvelut.

Kotikuntalain mukaan pysyvästi Suomessa asuvalla on oikeus sosiaali- ja terveyspalveluihin siinä kunnassa, jossa hän asuu. Tämä koskee myös maahanmuuttajia, ja näin ollen heillä on myös samat oikeudet käyttää sosiaalipalveluja kuin muillakin. Kunnat tekevät sopimuksen tietyn pakolaismäärän vastaanottamisesta, mutta kuntaan saattaa muuttaa pakolaisia myös itsenäisesti sekä heidän lisäksi muitakin maahanmuuttajia. Kunnan tulee järjestää myös heille tarvittavat palvelut, vaikka asunnon he joutuvatkin järjestämään itse. (Kunnalliset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut 2008, 55; Rätty 2002, 140, 142–153.)

Kunnat ovat näiden sosiaalipalvelujen lisäksi sitoutuneet järjestämään alueellaan asuville maahanmuuttajille kotoutuspalveluja. Erityisesti maahanmuuttajille suunnattuja palveluja voivat järjestää kunnan ohella muun muassa yksityiset järjestöt ja valtio. Kunnalla on kuitenkin päävastuu näiden palvelujen järjestämisestä. Näitä palveluja ovat esimerkiksi pakolaisten vastaanottaminen, kotoutumissuunnitelma, kotoutumiskoulutus, tulkkipalvelut, maahanmuuttajien erityistuki, maahanmuuttajien palvelupisteet, pakolaisneuvonta sekä kansainväliset kohtauspajat ja monikulttuurikeskukset. (Kunnalliset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut 2008, 55; Rätty 2002, 140, 142–153.)

Pakolaisten vastaanottaminen

Kunta on sitoutunut järjestämään tiettyjä palveluja vastaanottamilleen pakolaisilleen. Näihin palveluihin kuuluu ensimmäisen asunnon järjestäminen, uuteen elinympäristöön ja yhteiskunnan palveluihin ohjaaminen sekä sosiaaliturvaverkon virittäminen. Kuntaan tulevat pakolaiset sijoitetaan kunnan vuokra-asuntoihin ja heille hankitaan välttämättömimmät kodintarvikkeet. He saavat myös pienen rahasumman kodinperustamiseen. Uuteen elinympäristöön tutustuttamisessa auttavat kunnan

kotouttamistyöntekijät, jotka auttavat niin asumiseen ja arkielämään liittyvissä asioissa kuin yhteiskunnan palvelujen käytössä. Maahanmuuttajat saatetaan myös sosiaalisen turvaverkon piiriin, he ilmoittautuvat työvoimatoimistossa, heille hankitaan sairausvakuutuskortti ja niin edelleen. Maahanmuuttajille tehdään myös kattava terveystarkastus ja annetaan tarvittavat rokotukset. (Räty 2002, 143–144.)

Kotoutumissuunnitelma

Työvoimahallinto ja kunta tekevät yhteistyössä maahanmuuttajan kanssa joko henkilökohtaisen tai perhekohtaisen kotoutumissuunnitelman. Maahanmuuttajalla on oikeus tähän suunnitelmaan kolmen vuoden sisällä maahanmuutostaan. Kotoutumissuunnitelmassa käydään läpi muun muassa kieli- ja ammattikoulutustarpeet sekä suunnitellaan työelämään pääsyä. Maahanmuuttajille maksetaan myös kolmen ensimmäisen vuoden ajan kotoutumisrahaa, jota toimeentulotuki voi täydentää. Kotoutumisrahan saamisen edellytyksenä on kotoutumissuunnitelman noudattaminen. (Räty 2002, 145–146.) Kotoutumissuunnitelmaa on käsitelty tarkemmin luvussa 3.1.

Kotoutumiskoulutus

Kotoutumiskoulutus muodostuu opintokokonaisuuksista, joiden tehtävänä on valmentaa maahanmuuttajaa uuteen elämäntilanteeseen ja yhteiskuntaan. Opinnot ovat yksilöllisiä ja koostuvat maahanmuuttajan tarpeiden mukaan kieliopinnoista, yhteiskuntatietoudesta, kulttuurintuntemuksesta, opiskelu- ja työelämävalmennuksesta sekä arjen taitojen ja elämänhallinnan opettelusta. Tarvittaessa opintoihin voi kuulua myös luku- ja kirjoitustaidon opiskelua. (Räty 2002, 146–147.) Kotoutumiskoulutusta on käsitelty tarkemmin luvussa 3.2.

Tulkkipalvelut

Pakolaisille tulkkipalvelut ovat ilmaisia niin kauan kuin he kokevat niitä tarvitsevänsä, kun kyseessä on sosiaali- ja terveystalvelujen käyttäminen tai kotouttamista tukevat palvelut. Paluumuuttajien kohdalla tulkkipalvelut ovat maksuttomia puoli vuotta maahanmuuton jälkeen. Tulkkeja välittävät alueelliset tulkkipalvelukeskukset sekä yksityinen tulkkipalvelukeskus Lingua Nordica. Tulkki tilataan viranomaisen kautta. Varsinaisten tulkkien lisäksi on olemassa asioimistulkkeja, jotka ovat käyneet asioimistulkikoulutuksen. Asioimistulkki toimii tulkkina esimerkiksi lääkäriässä, turvapaikkahaastattelussa ja päiväkodissa. Käytännössä tulkkeja on vaikea saada jokaiselle maahanmuuttajalle, sillä Suomen maahanmuuttajien joukosta löytyy yli 150 kieltä äidinkielenään puhuvia. (Räty 2002, 149–150.)

Maahanmuuttajien erityistuki

Maahanmuuttajien erityistuki turvaa toimeentulon vanhuuden ja työkyvyttömyyden ajalta maahanmuuttajalle, joka muuten olisi pitkäaikaisen toimeentulotuen tarpeessa. Tuki on täysimääräisen kansaneläkkeen tasoinen ja tarveharkintainen. Tuki ei edellytä Suomen kansalaisuutta, mutta sen saamiseksi tulee olla työkyvytön tai vähintään 65-vuotias sekä asunut Suomessa vähintään 5 vuotta. Tuesta huolehtii Kansaneläkelaitos. (Kunnalliset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut 2008, 56.)

Maahanmuuttajien palvelupisteet

Maahanmuuttajien palvelupisteitä löytyy monista kunnista. Palvelupisteet vastaavat ulkomaalaistoimistojen kanssa pakolaisten ja paluumuuttajien palveluista maahantulon alkuvaiheessa, ne toimivat terveydenhuollon yhteistyötahoina ja sosiaalitoimistoina maahanmuuttajille. Työikäiset paluumuuttajat voivat käyttää palvelupisteitä puoli vuotta, eläkeikäiset maahanmuuttajat 5 vuotta ja muut 3 vuotta. Sen jälkeen siirrytään samojen peruspalveluiden piiriin muiden kansalaisten kanssa. (Fors & Vatula-Pimiä 2007, 187.)

Pakolaisneuvonta ry

Pakolaisneuvonta ry on kansalaisjärjestö, joka antaa oikeudellista apua ja neuvontaa. Pakolaisneuvonnassa toimivat juristit neuvovat muun muassa turvapaikkahakemusten kanssa. Yhdistys toimii myös maahanmuuttajien aseman parantamiseksi Suomessa ja seuraa Euroopan unionin turvapaikka- ja pakolaispolitiikan kehitystä. (Pakolaisneuvonta ry; Rätty 2002, 153.)

Kansainväliset kohtaupaikat ja monikulttuurikeskukset

Kansainväliset kohtaupaikat ja monikulttuurikeskukset mahdollistavat maahanmuuttajien epäviralliset kontaktit valtaväestöön sekä toimivat vapaa-ajanviettopaikkoina. Ne järjestävät mm. harrastustoimintaa ja opintopiirejä ja ovat näin ollen tärkeä tuki kotoutumisessa. (Rätty 2002, 153.)

5.4 Maahanmuuttajille suunnatut palvelut Kouvolassa

Kouvolassa ei ole tarjolla muita pelkästään maahanmuuttajille suunnattuja sosiaalipalveluita kuin maahanmuuttopalveluiden toimisto. Korttelikodit tosin ovat mukana maahanmuuttotyössä ja mahdollistavat maahanmuuttajien kokoontumisen tiloissaan vapaan olemisen ja joidenkin heille suunnattujen ryhmien muodossa, mutta asiakkaina on myös muita kuin maahanmuuttajia. Pakolaisneuvontaa on tarjolla alueen maahanmuuttajille heidän sitä hakiessaan. (Kurri 2009.)

Kouvolan maahanmuuttopalveluiden toimisto

Kouvolassa sijaitseva maahanmuuttopalveluiden toimisto toimii perusturvan toimialan ja aikuissosiaalityön alaisena ja se tarjoaa kunnan alueella asuville Kouvolan kaupungin maahanmuuttopalvelut. Toimistolla työskentelee muun muassa maahanmuuttokoordinaattori, sosiaaliohjaaja, maahanmuuttoavustaja, sosiaalityöntekijöitä sekä työvoimatoimiston kautta työmarkkinatuella työllistettyjä

henkilöitä ja harjoittelijoita. Toimisto tarjoaa ohjausta ja neuvontapalveluja maahanmuuttajille. Toimisto auttaa myös virallisten papereiden täyttämässä ja hoitaa alkuperähdyksiä maahanmuuttajien tullessa uuteen maahan. Kouvolassa toimii myös kolme sosiaalitoimen alaista korttelikotia, toisin sanoen asukastupaa. Korttelikotien kautta hoidetaan useimmat maahanmuuttajien arkielämään liittyvät ongelmat ja ne ovat näin mukana maahanmuuttajien perhdytyksessä. Toisin kuin kotouttamislaki velvoittaa Kouvolan maahanmuuttopalveluiden toimisto tarjoaa palveluitaan kaikille alueellaan asuville maahanmuuttajille. Mahdollisuus palveluihin on myös niin kauan kuin tarve vaatii, ei vain kolmeen ja erityistapauksissa viiteen vuoteen asti. (Kurri 2009.)

Asiakkaaksi Kouvolan maahanmuuttopalveluiden toimistolle asiakkaat joko hakeutuvat itse, tai joku muu taho ohjaa heidät sinne. Pakolaiset muodostavat poikkeuksen, sillä toimisto saa heistä tiedon jo etukäteen ja heitä mennään vastaan heidän tullessaan maahan. Myös turvapaikanhakijoita voidaan mennä vastaan heidän lähtiessään vastaanottokeskuksista. Näin ollen pakolaiset ja turvapaikanhakijat ajautuvat automaattisesti maahanmuuttopalveluiden toimiston asiakkaiksi. Asiakkaista suurimman ryhmän muodostavatkin juuri pakolaiset ja turvapaikanhakijoina maahan tulleet. Heidä on noin 60–70 prosenttia toimiston asiakkaista. Seuraavaksi suurin ryhmä ovat työperäiset muuttajat sekä heidän perheensä. Asiakkaina ovat aikuiset maahanmuuttajat ja heidän perheensä, toimisto ei ota asiakkaikseen alaikäisiä yksin maahan tulleita. Asiakkaina maahanmuuttotoimistolla on suunnilleen yhtä paljon miehiä sekä naisia. (Kurri 2009.)

Korttelikoti Lehtotupa

Kouvolan Lehtomäessä sijaitseva korttelikoti Lehtotupa kuuluu vuonna 2008 perustettuun Korttelikotiyhdistykseen. Kouvolassa olevia korttelikoteja sijaitsee myös Viitakummussa ja Eskolanmäessä, ja näiden kaikkien kolmen korttelikodin tarkoituksena on palvella kaikkia alueen asukkaita. Koska Lehtomäessä asuu Kouvolan maahanmuuttajaenemmistö, Lehtotupa on näin ollen myös eniten tekemisissä maahanmuuttaja-asukkaiden kanssa. Lehtotupa tarjoaa muiden korttelikotien tavoin arkipäivisin paikan, jossa asukkaat voivat kokoontua ja se

järjestää myös erilaisia aktiviteetteja ja tapahtumia. Maahanmuuttajille ovat luonnollisesti tarjolla samat palvelut kuin muillekin asiakkaille. Lehtotupaa voidaankin pitää eräänlaisena monikulttuurikeskuksena, sillä se mahdollistaa maahanmuuttajien ja valtaväestöön kuuluvien ihmisten vapaamuotoisen kohtaamisen. (Parkkali 2009.)

Tärkeänä osana maahanmuuttotyötä on myös opastaa uusia maahanmuuttajia arjen perustaidoissa ja näihin liittyvissä ongelmissa. Sen lisäksi Lehtotuvan maahanmuuttotyöhön kuuluvat maahanmuuttajille suunnatut teemaillat, kuten esimerkiksi maahanmuuttajamiehille tarkoitettu ruuanlaittoilta. Lehtotuvalla järjestetään myös suomen kielen opetusta kahtena iltana viikossa sekä tarjotaan apua suomen kielen opetukseen kuuluvien tehtävien teossa. Lehtotuvan perusideana on, että maahanmuuttajille on olemassa yksi paikka lähellä heitä, josta saa apua kaikkiin pulmiin. Tarkoituksena on myös ottaa uusi perhe vastaan heidän muuttaessaan alueelle. Tässä ei kuitenkaan aina onnistuta johtuen esimerkiksi tiedonkulkuongelmista. Mitä ei voida Lehtotuvan toimesta tehdä, siihen hankitaan apua muualta. Esimerkiksi rahallista apua ei Lehtotuvalla voida antaa ja kaikki niin sanotut paperityöt hoidetaan Kouvolan maahanmuuttopalveluiden toimiston kautta. (Parkkali 2009.)

Lehtotuvan henkilökuntaan kuuluvat kaksi tupaemäntää, työvoimatoimiston kautta työharjoittelussa olevia sekä kuntouttavassa työtoiminnassa mukana olevia. Henkilökuntaan on kuulunut myös maahanmuuttajia, joita on käytetty muun työn ohella tulkkiapuna. Lehtotuvan käytössä on erillinen kerhuhuone samassa pihapiirissä, jossa muun muassa tapahtuu suomen kielen opetus ja jossa eri yhdistyksillä on mahdollisuus kokoontua. (Parkkali 2009.)

Lehtotuvalla on kävijöitä noin 200–250 henkilöä kuukautta kohden, monella käynntejä on enemmän kuin yksi kuukaudessa. Kävijöistä 70 prosenttia on maahanmuuttajia, joista eniten on somalialaisia. Myös irakilaisia, turkkilaisia, burundilaisia ja eritrealaisia käy Lehtotuvalla. Venäläisiäkin asuu paljon Lehtomäen alueella, mutta heidän käyntinsä on vähäisempää, kuin mitä voisi olettaa heidän lukumääräänsä nähden. Tämä saattaa osaksi johtua venäläisten isosta määrästä alueella, joten heidän muuttaessaan alueelle valmiina on jo yhteisö, joka auttaa tarvittaessa arjen asioissa.

Näin ollen apua ei tarvitse hakea muualta. Myös suomalaisten venäläisvastaiset asenteet – tai ainakin näiden asenteiden pelko – voivat olla esteenä hakeutua mukaan korttelikotitoimintaan. Alussa maahanmuuttajan käynnit Lehtotuvalla voivat olla päivittäisiä, kun monet asiat uudessa maassa tuottavat hankaluuksia. Kuitenkin hyvin nopeasti opitaan omatoimiseksi, myös tutustuminen aiemmin muuttaneisiin maahanmuuttajiin tarjoaa yhteisön, jolta saa tarvittaessa apua. (Parkkali 2009.)

Tarkoituksena on lähitulevaisuudessa lisätä Lehtotuvan tarjoamia toimintoja. Suunnitelmissa on järjestää joka arkipäivälle paitsi perjantaille erilaisia ryhmiä tai muuta sellaista. Nämä ryhmät ovat avoinna kaikille, ei pelkästään maahanmuuttajille. Lähiaikoina Lehtotuvan tilat ovat myös kaksinkertaistumassa, joten Lehtotupa pystyy tarjoamaan entistä paremmin paikan vapaamuotoisille kohtaamisille. Esimerkiksi kotiäiteinä oleville maahanmuuttajanaيسille voitaisiin tarjota säännöllisesti mahdollisuus kokoontua lapsineen keskenään niin, että Lehtotuvan henkilökunta katsoisi samalla lasten perään, jolloin naiset voisivat keskittyä kuulumisten vaihtoon ja saisivat pienen hengähdystauon arkeen. (Parkkali 2009.)

5.5 Maahanmuuttajien sosiaalipalveluiden tarve ja käyttö

Kuten aiemmin on jo todettu, Suomessa pysyvästi asuvilla etnisiin vähemmistöihin kuuluvilla on perustuslain mukaan oikeudet samoihin sosiaalipalveluihin kuin muullakin väestöllä. Maahanmuuttajia koskee myös yhdenvertaisuuslaki, jonka tarkoituksena on edistää ja turvata ihmisen yhdenvertaisuuden toteutumista eri hallinnon ja palvelujen tasolla. Sosiaalipalvelulaissa asiakkaan oikeudet määritetään laissa sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksista (812/2000). Asiakkaalla on sen mukaan oikeus saada palvelun antajalta hyvää palvelua ja kohtelua ilman syrjintää. Sosiaalipalveluita annettaessa on huomioitava asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkieltensä ja kulttuuritaustansa. Sosiaalihuollon henkilöstön on myös selitettävä asiakkaalle ymmärrettävästi hänen oikeutensa, velvollisuutensa, mahdolliset vaihtoehdot sekä niiden vaikutukset hänen ja hänen perheensä tilanteeseen (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000; Sosiaalihuollon asiakkaan asema 2001.). Asiakkaan kohtelun

yhdenvertaisuuslaissa säädetään myös, että kaikkia asiakkaita tulee kohdella tasa-arvoisesti eikä ketään saa syrjiä muun muassa etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen tai uskonnon takia. (Malin & Gissler 2006, 115–116.)

Ulkomaalaistaustaisen ihmisen perusoikeudet määrittävät hänen saamansa ulkomaalaisstatuksen mukaan. Pysyvän oleskeluluvan saaneilla on oikeus käyttää siis samoja palveluita kuin muidenkin Suomessa pysyvästi asuvien. Turvapaikanhakijat saavat sosiaalihuollon palvelut vastaanottokeskuksista ja/ tai vastaanottokeskuksen sijaintikunnan kautta. (Malin & Gissler 2006, 115–116.)

Sitä, saavatko maahanmuuttajat oikeudenmukaisia ja tarpeisiinsa vastaavia palveluita on vaikea tutkia. Ensinnäkin maahanmuuttajat ovat varsin heterogeeninen joukko, joten vaihtelu voi olla hyvinkin suurta eri maahanmuuttajaryhmien keskuudessa. Eri ryhmillä – ja tietysti myös eri yksilöillä – voi olla hyvinkin erilaiset palvelujen tarpeet riippuen esimerkiksi siitä, ovatko he tulleet turvapaikanhakijoina tai pakolaisina vai muuttaneet Suomeen esimerkiksi avioliiton vuoksi. Myös heidän etninen alkuperänsä voi perusteettomasti vaikuttaa saatuihin palveluihin ja niiden laatuun. (Malin & Gissler 2006, 116–119.)

Palvelujen käyttöön vaikuttaa lisäksi se, miten maahanmuuttaja kokee niitä tarvitsevänsä. Koettuun tarpeeseen vaikuttavat monet seikat muun muassa kulttuuriset kokemukset hyvinvoinnista ja se, onko saatavilla olevista palveluista tietoa. Käsitukset esimerkiksi sosiaalisten ja mielenterveydellisten pulmien ratkaisuista voivat olla maahanmuuttajan lähtömaassa hyvin erilaiset ja hän ei välttämättä edes tiedä, että niihin on saatavilla ulkopuolista apua. Palveluiden piiriin pääsemisen esteenä maahanmuuttajat voivat kokea myös muun muassa kielitaidottomuuden, jolloin kommunikoinnin hankaluus estää heitä hakemasta tarvittavaa palvelua, vaikka heillä olisikin tästä tietoa. (Malin & Gissler 2006, 116–119.)

Siirtolaisten terveyttä tutkittaessa on todettu, että heidän terveytensä on valtaväestöön verrattuna hyvä. Tämä terveen siirtolaisen vaikutus (healthy migrant effect) johtuu pitkälti siitä, että siirtolaiset yleensä lähtevät suhteellisen vapaaehtoisesti töihin toiseen maahan ja vain terveimmät kykenevät lähtemään. On kuitenkin maahanmuuttajia, kuten pakolaiset ja turvapaikanhakijat, jotka ovat tavalla tai toisella

pakotettuina jättäneet kotimaansa ja joiden fyysinen ja henkinen hyvinvointi on ollut vaarassa. Heidän palveluntarpeensa meidän näkökulmastamme on jo lähtökohtaisesti suurempi verrattuna valtaväestöön. Lisäksi maahanmuuttajat joutuvat käymään läpi niin kutsutun siirtolaisuuden prosessin. Eläminen ja sopeutuminen uuteen kulttuuriin ja yhteiskuntaan on materiaalisesti, sosiaalisesti ja psykologisesti raskas prosessi, joka uhkaa myös nuorten ja vahvojen voimavaroja. Uusi kotimaa merkitsee monille uusia mahdollisuuksia, mutta samalla suvut ja perheet saattavat hajota, sosiaaliset verkostot muuttua ja uusien kulttuuristen tapojen, arvojen ja normijärjestelmien omaksuminen voi johtaa kriisiin. Näin ollen heidän voisi katsoa tarvitsevan ainakin tiettyjä sosiaalipalveluita valtaväestöä enemmän. (Malin & Gissler 2007, 116–118.)

Maahanmuuttajien henkiseen hyvinvointiin vaikuttaa myös tulomaan ulkomaalaispolitiikka. Niissä maissa, joissa tavoitteena on integraatio ja joissa vähemmistöjen oman kulttuurin säilymistä pyritään turvaamaan, maahanmuuttajat voivat henkisesti paremmin kuin maat, jotka pyrkivät sulauttamaan vähemmistöt valtakulttuuriin. Suomi kuuluu maihin, joiden ulkomaalaispolitiikan tavoitteena on integraatio. (Malin & Gissler 2007, 116–118.)

Maahanmuuttajien sosiaalipalveluiden käytöstä ei juuri ole tutkimustietoa lukuunottamatta joitakin pääkaupunkiseudulla tehtyjä tutkimuksia. Tämä johtuu siitä, että suuri osa heistä on keskittynyt asumaan tälle alueelle. Myöskään sitä, millaisia kokemuksia maahanmuuttajilla on sosiaalipalveluiden käytöstä, ei ole tutkittu muuten kuin joidenkin isojen kaupunkien teettämien asiakastytyväisyys selvityksien kautta. Maahanmuuttajat itse ovat lisäksi tehneet pieniä laadullisia tutkimuksia siitä, millaisia kokemuksia eri ryhmiin kuuluvilla maahanmuuttajilla on sosiaalipalveluista. (Malin & Gissler 2006, 126–127.)

Lastensuojelun asiakkuudesta tiedetään, että Helsingissä ja Vantaalla huostaan otettujen ja sijoitettujen maahanmuuttajalasten osuus vuonna 2004 oli 11,5 prosenttia, kun tarkastelualueella heidän väestöosuutensa oli 8,7 prosenttia. Ensimmäisen polven maahanmuuttajataustaisia lapsia on suhteellisesti hieman enemmän lastensuojelun asiakkaina kuin valtaväestöön kuuluvia. Tämän voidaan katsoa johtuvan osaltaan vanhempien kokemista ongelmista uuteen maahan sopeutumisessa. Tämän lisäksi

ongelmia voivat aiheuttaa perheen roolien hämmennykset sekä eritahtinen kotoutuminen perheen jäsenten välillä. (Malin & Gissler 2006, 125–126, 128.)

Maahanmuuttajien saamista ja käyttämistä vammaispalveluista on julkaistua tietoa vain Helsingistä, jonka mukaan maahanmuuttajien osuus vammaispalveluiden käyttäjistä on 2,1 prosenttia, kun heidän väestöosuutensa alueella on 6,7 prosenttia.

Vuonna 2004 Helsingin päihdehuollon asiakkaista maahanmuuttajia oli 1,9 prosenttia, kun heidän väestöosuutensa alueella oli 6,7 prosenttia. Maahanmuuttajista vain pieni osa on vanhuksia, joten heidän käyttämien palveluiden tarve ei ole Suomessa vielä kovin suurta. Vanhustyön keskusliiton tekemän Ikääntyvät maahanmuuttajat Suomessa –hankkeen mukaan maahanmuuttajavanhusten palveluntarpeet ovat kuitenkin suuret ja kielitaidottomuuden vuoksi heillä on suuri vaara eristäytymään valtakulttuurista. Toimeentulotuen käytöstä ja sen asiakkuuden kestosta eri maahanmuuttajaryhmissä ei ole julkaistua tietoa. (Malin & Gissler 2006, 126.)

Suuri osa länsimaiden ulkopuolelta pakolaisina, turvapaikan hakijoina tai perheenyhdistämisen kautta tulleista on pienituloisia, työttömiä, vähän koulutettuja ja työllistyessään he sijoittuvat alempiin työmarkkina-asemiin. Näitä kaikkia tekijöitä voidaan pitää vaarana hyvinvoinnille, mikäli maahanmuuttajien elinoloihin ja kotoutumiseen ei panosteta tarpeeksi. Tärkeää olisi, että sosiaalipalvelut muodostaisivat saumattoman palveluketjun, jolloin maahanmuuttajataustaistenkin ihmisten olisi helpompi hakea ja myös saada tarvitsemiaan sosiaalipalveluita. Myös tutkimustietoa aiheesta tarvittaisiin enemmän, jotta palveluiden kehittäminen oikeaan suuntaan olisi paremmin mahdollista. (Malin & Gissler 2006, 127–129.)

5.6 Maahanmuuttajien sosiaalipalveluiden käyttö Kouvolassa

Sosiaalipalveluista maahanmuuttajat käyttävät Kouvolassa maahanmuuttopalveluiden toimiston lisäksi eniten toimeentuloon liittyviä palveluita, kuten toimeentulotukea. Ostopalveluna hankittavia tulkkipalveluja käytetään myös paljon ja varsinkin pakolaiset ja turvapaikanhakijat käyttävät mielenterveyspalveluita. Vammaispalveluja ja lastensuojelun palveluita käytetään myös jonkin verran. Yhteistyökumppaneina

toimivista palveluista käytetään eniten työvoimatoimiston palveluja sekä kotoutumiskoulutusta. Vaikka Kouvolassa asuvat maahanmuuttajat voivatkin hakea Kidutettujen kuntoutuskeskuksen palveluita ostopalveluina, tarvittaisiin Kouvolan alueelle omia maahanmuuttajille suunnattuja mielenterveyspalveluita. Pakolaisina ja turvapaikanhakijoina tulleilla voi olla taustalla hyvinkin vaikeita traumoja jättäneitä kokemuksia esimerkiksi sodasta ja kidutuksesta, eikä tähän avun tarpeeseen pystytä välttämättä vastaamaan tarjolla olevilla mielenterveyspalveluilla. Myös perhetyötä tarvittaisiin nykyistä enemmän ja sitä tulisi kehittää enemmän maahanmuuttajien tarpeita vastaavaksi. (Kurri 2009.)

6 AIEMMAT TUTKIMUKSET

6.1 Maahanmuuttajien elionolot

Tilastokeskuksen tutkimuksessa Maahanmuuttajien elinolot tutkittiin 1361 venäläisen, virolaisen, somalialaisen sekä vietnamilaisen elämää Suomessa vuonna 2002. Virolaisista ja venäläisistä selvästi yli puolet oli saanut oleskeluluvan paluumuuttajuuden perusteella. Vietnamilaiset ja somalialaiset olivat tulleet Suomeen joko pakolaisina tai turvapaikanhakijoina tai näihin liittyvän perheen yhdistämisen kautta. Vietnamilaisista yli puolella, joka neljännellä venäläisellä ja somalialaisella sekä 16 prosentilla virolaisista oli Suomen kansalaisuus. Tutkimukseen vastanneista virolaisista lähes 75 prosenttia ilmoitti olevansa töissä. Venäläisistä ja vietnamilaisista töissä oli joka toinen ja somalialaisista joka viides. Koulutustaan vastaavaan työhön oli päässyt noin 50–60 prosenttia työssä olevista. (Pohjanpää, Paananen & Nieminen 2003, 39–43, 46, 54–57, 62–63, 147.)

Reilu enemmistö eli noin 74–87 prosenttia ilmoitti olevansa tyytyväisiä viranomaisilta saamiinsa palveluihin. Huonointa palvelu oli vastanneiden mielestä ulkomaalaisvirastossa ja sosiaalitoimistossa. Vähintään neljäsosa maahanmuuttajista oli saanut näissä paikoissa huonoa tai melko huonoa palvelua. Huonoa palvelua oli saatu myös muun muassa työvoimatoimiston taholta. Somalialaiset saivat mielestään lähes kaikkialla huonompaa palvelua kuin muut tutkimukseen osallistuneet maahanmuuttajaryhmät. Kielitaidon osalta virolaiset arvioivat kielitaitonsa

parhaimmaksi. Myös venäläiset ja somalialaiset vastasivat selviävänsä hyvin useimmissa arkisissa tilanteissa. Vietnamilaiset taas pitivät omaa kielitaitoaan varsin puutteellisena. (Pohjanpää ym. 2003, 78–81, 90, 98.)

6.2 Maahanmuuttajien kotoutuminen pääkaupunkiseudulla

Riku Perhoniemi ja Inga Jasinskaja-Lahti tekivät maahanmuuttajien kotoutumisesta pääkaupunkiseudulla kaksivaiheisen seurantatutkimuksen vuosilta 1997–2004. Tutkimukseen otettiin lopulta mukaan 457 eri maista tullutta maahanmuuttajaa ja se toteutettiin pääasiassa postikyselynä. Keskimäärin tutkimukseen osallistuneet maahanmuuttajat olivat asuneet Suomessa 13,3 vuotta ja heidän keski-ikänsä oli 36,6 vuotta. Suomen kansalaisuus oli 52 prosentilla ja vastanneista 55 prosenttia oli kokopäivätyössä ja 6 prosenttia osa-aikatyössä. Eniten kokopäivätyöläisiä oli vietnamilaisissa ja virolaisissa, työttömyys taas oli yleisintä venäläisten ja somalialaisten joukossa. (Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006, 31, 33–35, 38.)

Maahanmuuttajien arvoidessa omaa taloudellista tilannettaan vastaajista 51 prosenttia arvioi taloudellisen tilanteensa sellaiseksi, että he joutuivat tinkimään kulutuksestaan. Koko- tai osa-aikatyössä olevat tulivat parhaiten taloudellisesti toimeen, sillä 57 prosenttia heistä ilmoitti, että rahat riittivät vähintäänkin sopivasti. Saman ilmoitti vain 26 prosenttia niistä, jotka eivät käyneet työssä. Niistä maahanmuuttajista, jotka olivat työssä, 62 prosenttia ilmoitti työn vastaavan vähintään melko hyvin heidän koulutustaan. Kielitaidon suhteen virolaiset arvioivat suomen kielen taitonsa parhaimmaksi verrattuina toisiin maahanmuuttajaryhmiin. Arabit, somalialaiset ja vietnamilaiset arvioivat kielitaitonsa heikoimmaksi. Kuitenkin kaikki tutkimukseen osallistuneet maahanmuuttajaryhmät arvioivat suomen kielen taitonsa keskimäärin vähintään melko hyväksi. (Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006, 47–48, 51–52.)

6.3 Ollako vai eikö olla? Vantaalla asuvien somalialaisten pakolaisten integraatioon vaikuttavia tekijöitä

Vähän vanhempaa tutkimusta edustaa Päivi Oulejärven, Nina Palatzin, Helena Rokkosen ja Elisa Vuorenmaan Vantaan ammattikorkeakoululle (nykyinen Laurea ammattikorkeakoulu) vuonna 1995 tekemä opinnäytetyö. Ollako vai eikö olla? tutkii Vantaalla asuvien somalialaisten pakolaisten integraatioon vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksessa haastateltiin 29 täysi-ikäistä, korkeintaan kolme vuotta Vantaalla asunutta somalialaista maahanmuuttajaa, joista naisia oli 16 ja miehiä 13. Iältään vastaajat olivat 18–52-vuotiaita ja suurin osa heistä oli avioliitossa. Enemmistö miehistä oli tullut Suomeen turvapaikanhakijoina, kun taas naisista suurin osa oli saapunut maahan perheenyhdistämisen kautta. (Oulejärvi, Palatz, Rokkonen & Vuorenmaa 1995, 26, 31–33.)

Koska 1990-luvun alussa työttömyys oli Suomessa muutenkin suurta, monikaan vastaajista ei ollut työllistynyt. Työttömyys vaikutti tutkimuksen perusteella yhdeltä suurimmalta esteeltä kotoutumisen onnistumisessa. Naiset olivat käyttämiinsä sosiaalipalveluihin tyytyväisempiä kuin miehet, joista yli puolet oli kohdannut ongelmia sosiaalipalveluiden käytössä. Ongelmat ilmenivät lähinnä epäkohteliaisuutena ja palveluhaluttomuutena. Varsinkin naisten kohdalla esille tulivat kieliongelmat, ja lähes kaikki naiset tarvitsivatkin tulkkia käyttäessään muun muassa sosiaalipalveluita. Miehistä tulkkia tarvitsi vain alle puolet vastaajista. (Oulejärvi ym. 1995, 75–77.)

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Tutkimuksen tarkoitus

Kouvolan maahanmuuttopalveluiden toimisto oli kiinnostunut selvittämään alueellaan, miten tarjolla olevat sosiaalipalvelut tavoittavat maahanmuuttaja-asukkaat ja mikä niiden vaikutus on heidän kotoutumiseensa. Tutkimuksen tarkoitus on näin ollen kartoittava, mutta myös kuvaileva. Tarkoitus on kartoittaa maahanmuuttajien sosiaalipalveluiden käyttöä Kouvolassa ja sen lisäksi katsoa, mikä vaikutus näillä

palveluilla on heidän kotoutumiseensa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 134–135.)

Kouvola pyrkii muiden kuntien tavoin edistämään kuntaan tulevien maahanmuuttajien kotoutumista erilaisin sosiaalipalveluin. Ensin päätettiin selvittää, mitä sosiaalipalveluita maahanmuuttajat Kouvolassa käyttävät. Mukaan tutkimukseen otettiin sosiaalihuollon peruspalvelut ja erityispalveluista päihdepalvelut sekä ne erikseen maahanmuuttajille suunnatut palvelut, mitä alueelta löytyy. Joitain ostopalveluina saatavia palveluita jätimme pois, koska tiedettiin jo entuudestaan, ettei niitä ole käytetty. Mukana on myös sosiaalipalveluihin kuulumattomia palveluita (jotka kuitenkin tässä tutkimuksessa luetellaan sosiaalipalveluiksi), koska niiden roolia kotoutumisessa voidaan pitää merkittävänä.

Toiseksi tarkoituksena on selvittää, kuinka nämä sosiaalipalvelut, joita maahanmuuttajat ovat käyttäneet ovat vaikuttaneet heidän kotoutumiseensa. Tiedetyt palvelut on luotu vastaamaan tiettyyn tarpeeseen, mutta onko niillä myönteistä vaikutusta kotoutumisen kannalta? Tutkimustulosten perusteella voidaan saada jonkinlainen kuva Kouvolan sosiaalipalveluiden käytöstä maahanmuuttajien keskuudessa ja näiden palveluiden vaikutuksesta heidän kotoutumiseensa. Tulosten pohjalta on mahdollisuus kehittää näitä palveluja, jotta ne saataisiin tehokkaammin vastaamaan tarkoitustaan maahanmuuttajien keskuudessa. Myös sosiaalipalveluissa saatua kohtelua kysytään kyselyn lopussa.

7.2 Otsikko, tutkimuskysymykset ja tutkimustyyppi

Tutkimuksen otsikoksi muotoutui Maahanmuuttajien kotoutuminen Kouvolassa – Miten sosiaalipalvelut vaikuttavat kotoutumiseen. Tutkimuskysymyksiksi nousivat 1.) Mitä sosiaalipalveluja maahanmuuttajat käyttävät ja kuinka paljon? sekä 2.) Miten maahanmuuttajien käyttämät sosiaalipalvelut vaikuttavat kotoutumiseen?

Koska tutkimus mittaa maahanmuuttajien sosiaalipalveluiden käyttöä, se on kvantitatiivinen eli määrällinen. Aineiston keruu on suunniteltu mitattaessa sosiaalipalveluiden käyttöä niin, että se on helppo mitata määrällisesti. Tätä tarkoitusta

varten jokaisen kysytyn sosiaalipalvelun yhteyteen on varattu tila, johon tulee laittaa rasti, mikäli on käyttänyt kysyttyä palvelua. Otokseksi on valittu Kouvolan kaupungin maahanmuuttopalveluiden toimiston asiakkaat. Lopulliseksi otokseksi on muodostunut se joukko, joka on saapunut kutsun myötä maahanmuuttotoimistolle ottamaan osaa kyselyyn. (Hirsjärvi ym. 2007, 135–136.)

Tutkimuksen tarkoituksena on myös selvittää kokemuksia sosiaalipalveluiden vaikutuksesta kotoutumiseen, joten se on myös kvalitatiivinen eli laadullinen. Lähtökohtana ei ole teorian tai hypoteesin testaaminen, vaan vastauksia on tarkoitus tutkia yksityiskohtaisesti ja selvittää maahanmuuttajien kokemuksia sosiaalipalveluiden vaikutuksesta kotoutumiseen heidän itsensä määrittäessään sen, mikä vaikutus niillä on ollut, mikäli he katsovat niillä ylipäätään olleen vaikutusta. Aineisto on koottu tutkimuksen kannalta luontevassa paikassa eli maahanmuuttopalveluiden toimistolla, koska otoksena on juuri toimiston asiakkaat. Jokaista tapausta on tutkittu yksilökohtaisesti ja pyritty tekemään näistä tapauksista johtopäätöksiä, joissa myös yksilön oma näkemys pääsee esiin. Tutkimussuunnitelma on myös ollut hyvin joustava ja muun muassa aineistonkeruumenelmäkin on muotoutunut osaksi olosuhteiden sanelemana. (Hirsjärvi ym. 2007, 156–160.)

7.3 Menetelmälliset valinnat

Aineistoon valittiin Kouvolan maahanmuuttopalveluiden toimiston asiakkaat, koska tutkimus tehtiin maahanmuuttopalveluiden toimistolle Kouvolassa. Aineistoa ei rajattu varsinaisesti mitenkään, koska maahanmuuttotoimisto tahtoi tietoa kaikista asiakkaistaan kansallisuuksista, oleskeluluvan luonteesta ynnä muusta sellaisesta riippumatta. Rajaus ei myöskään olisi ollut mielekästä ottaen huomioon sen, ettei Kouvolassa ole ainakaan vielä läheskään yhtä suurta maahanmuuttajaväestöä kuin esimerkiksi pääkaupunkiseudulla, joten tarkempi rajaus ei olisi välttämättä tuottanut tarpeeksi aineistoa. Kouvolan seudulla ei ole myöskään tehty aiemmin vastaavia tutkimuksia, joten vertailua ei olisi voitu suorittaa. Näin ollen oli perustelluinta ottaa aineistoon mukaan kaikki maahanmuuttotoimiston asiakkaat rajaamatta vastaajia sen tarkemmin.

Aineiston keruu suoritettiin kyselylomakkeen pohjalta haastattelemalla vastaajia maahanmuuttotoimiston tiloissa yhtenä ennakkoon ilmoitettuna päivänä. Tämä menetelmä oli sopivin, koska tulkkeja ei olisi välttämättä saatu paikalle jokaista yksilöhaastattelua varten. Myöskään maahanmuuttopalveluiden toimiston kiireiden vuoksi aikaa ei olisi ollut tarpeeksi käytettävissä yksilöhaastatteluihin. Paikkana maahanmuuttopalveluiden toimisto oli sopivin, koska asiakkaiden oli helppo tulla tuttuihin tiloihin, ja myösärkevin ottaen huomioon, että tutkimus tehtiin maahanmuuttotoimistolle ja aineistona olivat heidän asiakkaansa.

Pohjana haastattelussa käytettiin kyselylomaketta, jotta voitiin varmistaa, että samat asiat kysyttiin jokaiselta vastaajalta. Koska lomaketta ei oltu käännetty ja tulkit haastattelivat suurinta osaa vastaajista, he pystyivät myös samalla selittämään vastaajille epäselvät kohdat. Toinen vaihtoehto olisi ollut lähettää käännetty lomakkeet vastaajille kotiin, mutta tämä olisi vaatinut lomakkeiden kääntämisen lisäksi myös vastausten kääntämiset suomeksi ja siihen olisi mennyt paljon enemmän aikaa. Myöskään kukaan ei olisi ollut selittämässä epäselviä kohtia, kuten mitä eri sosiaalipalvelut tarkoittavat. Tällä menetelmällä moni vastaaja olisi saattanut jättää vaikeaselkoiset kohdat tyhjiksi ja silloin vastaukset eivät olisi olleet tarpeeksi kattavia.

7.4 Aineiston hankinta

Kouvolan kaupungin maahanmuuttopalveluiden toimistolla järjestettiin avoin tilaisuus, jossa maahanmuuttotoimiston asiakkaat täyttivät kyselykaavakkeen. Tilaisuudesta oli ennakkoon ilmoituksia toimiston seinillä (liite 1), joten ihmiset tiesivät saapua paikalle. Tilaisuudessa oli kahvitarjoilu, joka myös mainittiin ilmoituksessa; tämän ajateltiin houkuttelevan paikalle kyselyyn osallistujia. Apuna kyselyn täyttämässä oli maahanmuuttopalveluiden toimiston henkilökuntaa sekä somalian, kiinan, venäjän sekä kurdin ja arabian kielen asioimistulkit, jotka maahanmuuttotoimisto oli järjestänyt paikalle. Kyselyyn osallistuvat saivat siis tarvittaessa apua kysymysten selvittämisessä, useimmat jopa omalla äidinkielellään.

Ennen varsinaista kyselypäivää teetettiin pilottikysely kolmella maahanmuuttopalveluiden toimiston henkilökuntaan kuuluvalla maahanmuuttajalla. Kaksi näistä kyselyistä suoritettiin toimiston suomenkielisten työntekijöiden haastattelemana, yhden lomakkeen vastaaja täytti itsenäisesti. Pilottikyselyn pohjalta kyselylomakkeeseen tehtiin muutamia muutoksia sekä lisättiin pari kysymystä. Jotta nämä pilottikyselytkin voitiin ottaa tutkimuksen varsinaiseen aineistoon mukaan, annettiin pilottikyselyyn vastanneille myöhemmin vielä lisäkysely, jossa olivat nämä myöhemmin tehdyt muutokset sekä lisäkysymykset.

Kyselypäivänä maahanmuuttopalveluiden toimisto oli auki normaalisti klo 12–18. Tämä oli myös ilmoituksessa se aika, jolloin kyselykaavakkeita oli tarkoitus täyttää. Toimistolle saapui ihmisiä hoitamaan omia asioitaan toimiston henkilökunnan kanssa, jolloin heitä pyydettiin täyttämään myös kyselykaavake. Osa paikalle saapuneista tuli varta vasten täyttämään kyselykaavaketta, eli heillä ei ollut muita asioita hoidettavanaan toimistolla samalla kertaa. Vastaajien joukossa oli myös niitä maahanmuuttajia, jotka kuuluivat tällä hetkellä maahanmuuttopalveluiden toimiston henkilökuntaan muun muassa työharjoittelun kautta, mutta jotka olivat edelleen myös toimiston asiakkaina.

Suurinta osaa kyselyyn osallistuneista haastattelivat ostopalveluna hankitut asioimistulkit kyselykaavakkeen pohjalta. Toimistolta oli varattu haastatteluja varten oma tila. Osa haastateltiin kuitenkin myös muualla kuten toimiston aulan tiloissa. Jotkut vastaajista kirjoittivat vastaukset tulkkien avulla kyselylomakkeelle itse, toisten vastaajien kohdalla tulkit hoitivat myös vastausten ylöskirjaamisen.

Suurimmassa osassa näissä tulkkien haastattelemisissa tapauksissa olin itse mukana, sillä tulkeilla saattoi olla jotain tarkennettavaa kysymysten suhteen. Osa haastatteluista tapahtui kuitenkin myös niin, ettei minulla ollut mahdollisuutta olla läsnä esimerkiksi haastattelujen samanaikaisuuden vuoksi. Muutamaa vastaajaa auttoi kyselyn täyttämässä maahanmuuttopalveluiden toimiston suomenkielinen henkilökunta. Kahta vastaajaa haastattelin itse kysymällä lomakkeen kysymykset ja tarvittaessa selittäen tarkemmin, mitä kysymyksillä tarkoitettiin. Vastaajat kirjoittivat itse suurimman osan vastauksistaan kyselylomakkeelle, muutamissa kohdin minä autoin. Muutama vastaaja

pyysi saada kyselylomakkeen kotiin täytettäväksi, jolloin he palauttivat lomakkeen sovittuna päivänä toimistolle.

Kysely siis näin ollen suoritettiin pääsääntöisesti haastattelemalla maahanmuuttajia kyselylomaketta apuna käyttäen, joten tutkimusstrategiana oli survey-tutkimus. Survey-tutkimuksen mukaisesti tieto kerättiin standardoidusti eli jokaiselta vastaajalta kysyttiin tiettyä asiaa samalla tavalla kyselylomakkeen mukaan. Tämä korostui varsinkin selvitetessä eri sosiaalipalveluiden käyttöä, mutta myös muuten kyselylomakkeen rooli haastattelussa oli muun muassa se, että samat tiedot tuli kerättyä jokaiselta vastaajalta samalla tavoin. Kerätyn aineiston avulla oli myös tarkoitus kuvailla kokemuksia sosiaalipalveluiden käytöstä ja pyrkiä tätä kautta selittämään niiden merkitystä kotoutumiseen. (Hirsjärvi ym. 2007, 130, 188.)

Survey-tutkimuksessa aineisto kerättiin pääosin käyttämällä strukturoitua haastattelua. Kysely toimi haastattelun pohjana, jonka mukaan vastaajilta asiota kysyttiin. Niiden kohdalla, jotka täyttivät kyselyn itse aineisto kerättiin kontrolloidulla kyselyllä, jonka muotona oli informoitu kysely. Kysely annettiin vastaajille henkilökohtaisesti selittäen samalla mistä on kyse ja myös mahdollisiin tutkimusta koskeviin kysymyksiin vastattiin samalla. Vastaajat palauttivat nämä kyselyt maahanmuutotoimistolle sovittuna päivänä, jolloin hain ne. Itse kysely koostui avoimista kysymyksistä, monivalintakysymyksistä sekä asteikkoihin perustuvista kysymyksistä, joissa tuli ympyröidä se väittämä, joka vastasi parhaiten vastaajan mielipidettä. (Hirsjärvi ym. 2007, 191–195, 203.)

7.5 Vastausten luotettavuus

Vastausten luotettavuuteen saattoivat vaikuttaa muutamat seikat. Kaikkia vastaajia ei haastateltu yksin, sillä jokaista tulkettavaa kieltä kohden oli vain yksi tulkki ja jos paikalle saapui useampi saman kielen tulkkia tarvitsevia, oli kätevintä käydä kysely läpi heidän kaikkien kanssa samalla kertaa. Ainakin kaksi pariskuntaa ja yksi kolmen hengen kaveriporukka täyttivät kyselyn samanaikaisesti. Näin he saattoivat vastata kysymyksiin samoin kuin muut haastattelutilanteessa olevat, sillä usein

haastateltavat sanoivat vastaukset ensin ääneen, vaikka kirjoittivatkin ne itse kyselylomakkeeseen. Olin itse mukana tämän kaveriporukan haastattelutilanteessa ja huomasin, että monessa kysymyksessä kaksi muuta vastasi samoin kuin ensimmäisenä vastauksensa ääneen sanonut. Vastaukset saatettiin joissain tapauksissa katsoa myös suoraan toisen vastaajan lomakkeesta, varsinkin silloin kun ei oltu varmoja oikeinkirjoituksesta. Esimerkkinä tästä oli erittäin vähän suomea osannut nainen, joka täytti kyselyn yhdessä miehensä kanssa ja kirjoitti sukupuolekseen miehensä tavoin mies.

Vastausten luotettavuuteen saattoi vaikuttaa myös se, jos vastaajalle jouduttiin selittämään jotain kysymystä tarkemmin. Tällöin tuli helposti annettua joitain esimerkkejä, jotta vastaaja ymmärtäisi kysymyksen paremmin. Eri haastattelijat saattoivat selittää kysymykset eri tavoin ja antaa eri esimerkkejä, jolloin vastauksien vertailu ei ole täysin luotettavaa. Esimerkkien antaminen taas voidaan nähdä jonkin asteisena johdatteluna. Toisaalta ne vastaajat, jotka täyttivät lomakkeen itsenäisesti eivät saaneet apua tai selvennyksiä epäselvissä kohdissa. Heidän vastauksensa olivat täysin riippuvaisia siitä, miten he itse ymmärsivät kysymykset. Koska osaa vastaajista haastateltiin kyselylomakkeen pohjalta ja osa täytti lomakkeen itse, voidaan kyseenalaistaa se, ovatko nämä eri tavoin täytetyt kyselyt keskenään vertailukelpoisia. Tästä huolimatta aineiston tarkasteluvaiheessa en kuitenkaan tehnyt eroa vastauksiin näiden eri aineiston keruumenetelmien pohjalta.

Useimmat vastaajat vastasivat tulkkiensä avulla laadullisiin kysymyksiin hyvin lyhyesti. Tähän saattoi vaikuttaa kyselykaavakkeen pituus, joka oli useamman sivun mittainen tai se, ettei heillä ollut mitään erityistä sanottavaa kyseessä olevaan kysymykseen. Kuitenkin lyhyemmän kaavakkeen ollessa kyseessä olisivat vastauksetkin saattaneet olla laajempia ainakin joissain kohdin. Tulkeilla oli myös muitakin töitä haastattelupäivänä. Koska suurimman osan haastatteluista tekivät tulkit, saattoi heidän haastattelutavastaan joissain tapauksissa näkyä tietynlainen kiire, mikäli joku toinen tehtävä odotti heitä. Tämä ja kyselyn pituus saattoivat siis vaikuttaa joidenkin vastausten sisältöihin.

Tulkit eivät myöskään välttämättä itsekään tieneet, mitä jokin kysymys tai kysytty sosiaalipalvelu tarkoitti. Vaikka tulkit kysyivätkin tarvittaessa minulta neuvoa, en

voinut tietää tapahtuiko näin aina, kun olisi ollut tarpeellista. Joissain kaavakkeissa huomasin, ettei kaikista sosiaalipalveluista tiedetty, mitä ne tarkoittavat, ja siksi niissä oli hieman epäselvyyksiä. Nämä epäselvyydet sain kuitenkin selvitettyä jälkikäteen maahanmuuttotoimiston kautta, sillä moni vastaaja oli laittanut nimensä kyselykaavakkeeseen, vaikkei sitä pyydettykään. Lisäksi joistain palveluista tiedettiin, ettei niitä ollut saanut kuin muutama henkilö, eivätkä nämä henkilöt olleet täyttäneet kyselyä.

8 KYSELYKAAVAKE

Kyselykaavake (liite 2) jaettiin kahteen osaan. Ensin selvitettiin vastaajan taustatiedot. Näihin kuuluivat tiedot lähtömaasta, sukupuolesta, iästä, ammatista, Suomessa ja Kouvolassa oloajasta, oleskeluluvan luonteesta, Suomen kansalaisuuden saamisesta, perheestä ja työelämässä olostä sekä kielitaidosta. Taustatiedot olivat tärkeitä, jotta voitiin tehdä päätelmiä siitä, ketkä maahanmuuttajista mitään palvelua käyttivät. Maahanmuuttajat muodostavat varsin heterogeenisen joukon, joten nämä elämää määrittävät yksilötekijät oli oleellista ottaa huomioon.

Toinen osa koski sosiaalipalveluiden käyttöä ja niiden vaikutusta kotoutumiseen. Kotoutumista tutkittiin työllisyyteen, toimeentuloon ja sosiaaliseen sopeutumiseen liittyvien sosiaalipalveluiden kautta. Mukaan otettiin kaikki peruspalvelut sekä joitain erityispalveluja sekä Kouvolan alueella maahanmuuttajille suunnatut yksittäiset palvelut. Lisäksi mukana oli palveluja, jotka eivät kuulu sosiaalipalveluihin, mutta jotka tässä tutkimuksessa rinnastettiin niihin kuuluviksi. Maahanmuuttajien kotouttamisessa työvoimatoimistoilla on oma roolinsa ja mielenterveyspalveluiden käyttöä on syytä tarkastella, kun yritetään saada kokonaisvaltainen kuva kotoutumisesta, sillä mielenterveyspalveluille on tarvetta varsinkin pakolaisina tulleilla. Näiden ulottuvuuksien avulla on tutkittu suomalaisten kantaväestöön kuuluvien syrjäytymistä, joten hieman sovellettuna niiden avulla voidaan selvittää myös maahanmuuttajien kiinnittymistä yhteiskuntaan ajateltaessa syrjäytymistä kotoutumisen vastakohtana. Näiden lisäksi kartoitettiin myös muiden, edellä mainitun jaottelun ulkopuolelle jääneiden sosiaalipalvelujen käyttöä sekä sitä, millaista kohtelua sosiaalipalveluita käytettäessä oli saatu. (Malin & Gissler 2006, 117;

Pohjanpää, Paananen & Nieminen 2003, 148.)

Kyselykaavakkeen kysymykset oli muotoiltu mahdollisimman selkeiksi siten, että vain vähän suomen kieltä osaavatkin ymmärtäisivät ne. Tästä johtuen kieliasu voi vaikuttaa jossain kohdin hieman kömpelöltä. Lisäksi sosiaalista sopeutumista tutkittaessa kysyttiin ”Oletko tutustunut korttelikodeilla suomalaisiin?” Tällä tarkoitettiin kantaväestöön kuuluvia, vaikka Suomen kansalaisuuden saaneet maahanmuuttajatkin ovat yhtäläillä suomalaisia. Selvyyden vuoksi kysymyksessä ei kuitenkaan käytetty kantaväestö-sanaa, sillä kaikki maahanmuuttajat eivät ehkä olisi ymmärtäneet sitä. Kouvolan maahanmuuttotoimisto hoitaa pakolaisten vastaanottamisen, joten tämän palvelun käyttöä ei siksi kysytty erikseen.

9 AINEISTON TARKASTELU

9.1 Taustatiedot

Eniten kyselyyn osallistuivat Irakista tulleet maahanmuuttajat. Myös Somaliasta, Venäjältä ja Turkista oli kustakin useampi vastaaja. Lisäksi Liberiasta, Meksikosta ja Thaimaasta kyselyyn osallistui kustakin yksi nainen. Aineiston vähäisen lukumäärän vuoksi jaoittelua ei tehty tässä aineiston tarkastelussa lähtömaan mukaan, vaan sukupuolen perusteella, jottei yksittäistä vastaajaa voitaisi tunnistaa varsinkin niiden kohdalla, jotka olivat lähtömaansa ainoat edustajat. Vastaajien ikäjakaumat olivat tasaisia: 19–29-vuotiaita oli seitsemän, 30–39-vuotiaita seitsemän ja 40–44-vuotiaita kuusi kyselyyn osallistunutta.

Luonnollisesti työn takia Suomeen tulleet olivat töissä, lisäksi yksi jo lapsesta asti maassa asunut henkilö. Vastaajien ammattia kysyttiin lähinnä siksi, että voitiin katsoa, kuinka moni heistä oli kyselyn tekohetkellä työllistynyt oman alansa töihin. Jokainen työelämässä oleva työskenteli oman alansa töissä. Yksi vastaajista ilmoitti olevansa kotirouva. Työttöminä oli puolet vastaajista. Suomessa ja myös Kouvolassa oloajoissa oli paljon eroja. Toiset olivat asuneet Suomessa ja Kouvolassakin jo useampia vuosia, jotkut olivat olleet sekä Suomessa ja/tai Kouvolassa vasta muutaman kuukauden.

Vastaajista viisi oli tullut Suomeen saapuessaan suoraan Kouvolaan, kaksi naista oli tullut avioliiton takia sekä yksi mies ja yksi nainen työn takia.

Suurin osa vastaajista oli saapunut maahan pakolaisina. Avioliiton ja työn takia Suomeen oli tullut muutama maahanmuuttaja. Paluumuuton takia oleskelulupaa ei ollut saanut yksikään vastaajista, ei myöskään opiskelun takia. Ainut Suomen kansalaisuuden omaava oli tullut perheenyhdistämisen kautta Suomeen ollessaan lapsi, asunut Suomessa 16 vuotta ja saanut Suomen kansalaisuuden 13 maassa asutun vuoden jälkeen 18 vuotta täytettyään. Naisista suurin osa asui jonkun kanssa, kun taas miehistä yli puolet asui yksin. Kaikista vastanneista 60 prosenttia asui jonkun kanssa, näistä naisia oli kolme neljäsosaa.

Taulukko 1. Taustatiedot

	Naiset	Miehet	Naiset
Vastaajien määrä	12	8	20
Lähtömaa			
- Irak	3	5	8
- Somalia	2	2	4
- Venäjä	2	1	3
- Turkki	2	-	2
Ikä	21–44 v. ka 33,5 v.	19–44 v. ka 31,4 v.	19–44 v. ka 32,5 v.
Töissä olevat	2	1	3
Työharjoittelussa olevat	1	1	2
Opiskelijat	1	3	4
Työttömät	7	3	10
Suomessa oloaika	5 kk–16 v. ka 4,5 v.	6 kk–5 v. ka 2,1 v.	5 kk–16 v. ka 3,3 v.
Kouvolassa oloaika	3 kk–7 v. ka 2,4 v.	4 kk–3 v. ka 1,1 v.	3 kk–7 v. ka 1,8 v.
Oleskeluluvan luonne			
- pakolaisuus	8	7	15
- avioliitto	3	-	3
- työ	1	1	2
Suomen kansalaisuus	1	-	1
Asuu yksin	3	5	8

Kielitaitoa pyydettiin arvioimaan sen mukaan, mitä maahanmuuttaja itse ajatteli omasta kielitaidostaan. Kyselyyn osallistuneista maahanmuuttajissa oli yhtä monta niitä, jotka ilmoittivat osaavansa hyvin suomen kieltä kuin niitä, jotka eivät osanneet sitä yhtään, kuten taulukosta 2 voi havaita. Hieman reilu puolet vastasi, että osaa suomen kieltä joko vähän tai jonkin verran.

Taulukko 2. suomen kielen taito

Suomen kielen taito	Naiset	Miehet	Yhteensä
- ei osaa yhtään suomen kieltä	2	2	4
- osaa vähän suomen kieltä	6	3	9
- osaa jonkin verran suomen kieltä	2	1	3
- osaa hyvin suomen kieltä	2	2	4

9.2 Sosiaalipalveluiden käyttö ja niiden vaikutus kotoutumiseen

Työllistymiseen liittyvät sosiaalipalvelut

Taulukosta 3 voidaan nähdä, että työvoimatoimiston palveluja oli käyttänyt noin kaksi kolmannesta kaikista kyselyyn vastanneista maahanmuuttajista. Heistä hieman vajaa puolet oli myös saanut työvoimatoimiston kautta joko töitä, työharjoittelupaikan tai päässyt opiskelemaan. Kotoutumissuunnitelma oli tehty kaikille, jotka olivat tulleet Suomeen pakolaisina lukuunottamatta yhtä jo lapsena perheen yhdistämisen kautta tullutta.

Kysyttäessä mitä apua kotoutumissuunnitelmasta on ollut sinulle työhön tai koulutukseen hakeutumisen suhteen kuusi henkilöä vastasi, että se on auttanut pääsemään koulutukseen ja yhtä näistä kuudesta myös työharjoitteluun. Yksi vastasi, että kotoutumissuunnitelmasta on ollut apua, muttei määritellyt tarkemmin, mitä apua hän tarkoitti. Kaksi vastaajaa ilmoitti, että he olivat hakeneet työhön tai koulutukseen, mutta eivät olleet päässeet. Viisi vastaajaa jättivät kohdan tyhjäksi tai vastasivat, etteivät tieneet, mitä apua kotoutumissuunnitelmasta on heille ollut. 14 maahanmuuttajasta, jolle kotoutumissuunnitelma oli tehty, seitsemän eli puolet ilmoitti siis saaneensa siitä jotain apua työhön tai koulutukseen hakeutumisen suhteen.

Taulukko 3. Työvoimatoimiston käyttö ja kotoutumissuunnitelman teko

	Naiset	Miehet	Yhteensä
Työvoimatoimisto	7	6	13
- työpaikka työvoimatoimiston kautta	1	-	1
- työharjoittelupaikka työvoimatoimiston kautta	1	1	2
- opiskelu- tai koulutuspaikka työvoimatoimiston kautta	3	-	3
Kotoutumissuunnitelma	7	7	14

Toimeentulo ja siihen liittyvät sosiaalipalvelut

Sekä kotoutumistukea että toimeentulotukea sai kuusi naista ja neljä miestä eli yhteensä 10 vastaajaa. Näiden lisäksi kaksi miestä sai kotoutumistuen ja toimeentulotuen lisäksi maahanmuuttajien erityistukea.

Yksi henkilö vastasi, että tuet riittävät vain perustarpeisiin. Toinen vastaaja sanoi asuvansa miehensä kanssa, joka voi auttaa häntä taloudellisesti; yksin asuessa tuet eivät riittäisi.

Maahanmuuttajia pyydettiin myös kertomaan taloudellisesta tilanteestaan ja siitä, miten he tulevat tällä hetkellä taloudellisesti toimeen. Kuusi naista ja 6 miestä eli yhteensä 12 vastaajaa vastasi tähän kysymykseen. Kaikki heistä saivat joitain taloudellisia tukia, eikä yksikään heistä ollut työssä. Heistä kaksi ilmoitti, että vaikka heidän saamansa taloudelliset tuet eivät ole riittäviä, he tulevat silti melko hyvin taloudellisesti toimeen. Kaikki taloudellisen tilanteensa huonoksi ilmoittaneet olivat ilmoittaneet myös edellä olevaan kohtaan, etteivät heidän saamansa taloudelliset tuet olleet riittäviä. Vain viisi henkilöä piti saamiaan taloudellisia tukia riittävinä ja ilmoitti tulevansa taloudellisesti hyvin toimeen.

Näiden lisäksi yksi maahanmuuttaja vastasi, että vaikka taloudelliset tuet ovat hänen mielestään riittäviä, hän haluaisi töihin, jotta voisi saada palkkaa ja säästää tulevaisuuteen. Kolme henkilöä, jotka sanoivat tulevansa tällä hetkellä huonosti toimeen taloudellisesti, ilmoittivat myös, että he haluaisivat töihin. Kahdella heistä oli vuokravaikeuksia ja yksi sanoi, että haluaisi myös säästääkin jotain ja auttaa miestänsä taloudellisesti. Yksi vastaaja perusteli huonon taloudellisen tilanteensa niin, että kaikki raha menee ruokaan. (taulukko 4.)

Taulukko 4. Eri taloudellisten tukien saajat ja taloudellinen tilanne

	Naiset	Miehet	Yhteensä
Kotoutumistuki	7	7	14
Toimeentulotuki	6	6	12
Maahanmuuttajien erityistuki	-	2	2
Muut Kelan myöntämät tuet	5	-	5
Eri taloudellisten tukien saajat	10	7	17
Pitää saamiaan taloudellisia tukia riittävinä	2	3	5
Tulee hyvin tai melko hyvin taloudellisesti toimeen	2	3	5
Taloudellinen tilanne huono/ vaikea	3	3	6

Sosiaaliseen sopeutumiseen tähtäävät sosiaalipalvelut

Taulukossa 5 on lueteltu eri sosiaaliseen sopeutumiseen liittyvien sosiaalipalveluiden käyttö sekä osa näissä saaduista kokemuksista. Korttelikodeilla oli käynyt hieman yli puolet vastaajista. Ystäviä korttelikodeilta oli saanut noin puolet siellä käyneistä. Yksi

vastaaja sanoi, että oli saanut korttelikodeilla ystäviä vain suomalaisista toisten ystävyystyössä myös muiden maahanmuuttajien kanssa. Neljä korttelikodeilla käynyttä vastasi saaneensa sieltä apua pesutuvan käytössä. Korttelikodeilta oltiin saatu myös apua käytännön asioissa yleensä, paperiasioissa, lääkärivarauksissa ja tietokoneen käytössä. Yksi maahanmuuttaja sanoi, että korttelikodit olivat opettaneet hänelle asioita Suomesta ja Suomen kulttuurista. Yksi henkilö vastasi, että korttelikodit olivat neuvoneet häntä erilaisissa asioissa. Yhden vastaajan mielestä hän sai korttelikodeilta apua kaikkeen, mihin hän apua tarvitsi. Myös eräs toinen vastasi saaneensa korttelikodeilta apua, mikäli hän sitä tarvitsi. Kaksi miestä eivät olleet tarvinneet apua korttelikodeilta, vaikka siellä olivat käyneetkin. Korttelikotien tarjoamiin aktiviteetteihin, kuten esimerkiksi ryhmiin ei ollut osallistunut yksikään kyselyyn vastanneista maahanmuuttajista. Yksi henkilö tosin ilmaisi asian niin, ettei hän ollut osallistunut niihin vielä.

Odotetusti jokainen vastaajista oli käyttänyt maahanmuuttotoimiston palveluita, olihan kohderyhmänä maahanmuuttotoimiston asiakkaat. Maahanmuuttotoimistosta oltiin saatu apua paperiasioiden kanssa, asunnon hankinnassa ja reilu puolet vastaajista ilmoitti saaneensa sieltä apua kaikkiin käytännön asioihin. Maahanmuuttotoimistolta oltiin saatu apua myös kurseille pääsemisessä, raha-asioiden hoitamisessa, tulkin järjestämisessä, ajokortin saamiseen liittyvissä asioissa, työharjoittelupaikan saamisessa, Suomeen sopeutumisessa ja eri paikkojen ajanvarauksien hoitamisessa. Yksi vastaaja ilmaisi maahanmuuttotoimiston tarjoaman avun näin: ”Maahanmuuttopalvelut on mahtava apu ulkomaalaisille. Ulkomaalaiset saavat tukea ja apua. Heidän ongelmia ratkaistaan.”

Edellä mainitun lisäksi maahanmuuttotoimisto oli tarjonnut asiakkailleen (asioimis)tulkintöitä, tapahtumia ja juhlia, apua virallisten papereiden ymmärtämisessä sekä iloista ja avointa palvelua. Yksi maahanmuuttaja vastasi, että hän on saanut kaiken avun sieltä (maahanmuuttotoimistosta). Toinen vastaaja oli sitä mieltä, että olisi vaikeaa, jos ei olisi toimistoa.

Kyselyyn vastanneista maahanmuuttajista reilu puolet oli käyttänyt tulkkipalveluita, naiset vähemmän kuin miehet. Tulkkipalveluita oltiin käytetty virastoissa ja maahanmuuttotoimistossa asioidessa sekä ylipäätään kaikkeen mahdolliseen.

Tulkkipalveluja oltiin käytetty myös päiväkodissa ja asioitaessa lääkärin kanssa. Yksi henkilö vastasi käyttäneensä tulkkipalveluita ”monissa asioissa”. Yksi vastaaja koki, ettei hän ollut saanut tulkkipalveluja riittävästi. Yksi vastaaja ei osannut sanoa, oliko saanut tulkkipalveluja riittävästi vai ei. Kaikki tulkkipalveluita käyttäneet olivat kokeneet ne kuitenkin hyödyllisiksi.

Kaksi kolmasosaa maahanmuuttajista ilmoitti käyneensä kotoutumiskoulutuksen tai olevansa siellä tällä hetkellä. Lähes jokainen vastaaja oli sitä mieltä, että kotoutumiskoulutuksessa oli hyödyllistä suomen kielen oppiminen. Myös Suomen kulttuurin ja suomalaisten asioiden opiskelusta koettiin olleen hyötyä. Kotoutumiskoulutuksen sanottiin auttavan Suomeen sopeutumista opettamalla asioita Suomesta. Noin puolet vastaajista ilmoitti, että kotoutumiskoulutus on auttanut sopeutumaan Suomeen erittelemättä sen tarkemmin miten. Yksi vastaaja ei osannut sanoa, mitä hyödyllistä oli oppinut kotoutumiskoulutuksessa, ja kaksi ei vastannut kyseessä olevaan kohtaan. Yhtä auttoi sopeutumisessa se, että hän oli kotoutumiskoulutuksen avulla päässyt työharjoitteluun.

Kahdeksan vastaajaa oli päässyt kotoutumiskoulutukseen heti, kaksi maahanmuuttajaa ilmoitti päässeensä kotoutumiskoulutukseen kahden kuukauden Kouvolassa asumisen jälkeen. Yhdellä vastaajalla kotoutumiskoulutukseen pääsy kesti 5 kuukautta, yhdellä avioliiton kautta tulleella maahanmuuttajalla 10 kuukautta, ja yksi henkilö jätti vastaamatta kyseessä olevaan kysymykseen.

Taulukko 5. Sosiaaliseen sopeutumiseen tähtäävien sosiaalipalvelujen käyttö

	Naiset	Miehet	Yhteensä
Korttelikodit	6	5	11
- saanut korttelikodeilla ystäviä suomalaisista ja maahanmuuttajista	3	1	4
Maahanmuuttotoimisto	12	8	20
- toimisto auttanut kaikissa käytännön asioissa	6	5	11
- toimisto auttanut erilaisissa paperiasioissa	4	1	5
- toimisto auttanut asunnon hankinnassa	1	2	3
Tulkkipalvelut	6	6	12
- käyttänyt tulkkipalveluita kaikkeen mahdolliseen	3	1	4
- käyttäneet tulkkipalveluita virastoissa	-	4	4
- käyttäneet tulkkipalveluita maahanmuuttotoimistolla	1	1	2
Kokeneet tulkkipalvelut hyödyllisiksi	6	6	12
Saaneet tulkkipalveluita riittävästi	6	4	10
Kotoutumiskoulutus	7	6	13
- oppinut kotoutumiskoulutuksessa suomen kieltä	7	4	11
- oppinut kotoutumiskoulutuksessa Suomen kulttuurista	2	-	2
- kotoutumiskoulutus on auttanut sopeutumaan Suomeen	3	3	6
- kotoutumiskoulutus on auttanut sopeutumista opettamalla asioita Suomesta	3	3	6

9.3 Muiden sosiaalipalveluiden käyttö

Noin kaksi kolmasosaa oli käyttänyt muihin sosiaalipalveluihin luokiteltuja palveluja, mikä voidaan nähdä taulukosta 6. Jokainen muita sosiaalipalveluita käyttänyt oli käyttänyt sosiaalityötä. Päihdepalveluita, asumispalveluita, laitoshoidtoa ja vammaisten työtoimintaa ei ollut käyttänyt kukaan vastaajista. Kysyttäessä mitä palvelua olisi toivonut saavansa, jota ei ollut saanut yksi vastaaja olisi halunnut päästä vammaisten työtoimintaan ja yksi olisi toivonut saavansa toimeentulotukea asumiseen.

Taulukko 6. Muihin sosiaalipalveluihin luokiteltujen palvelujen käyttö

	Naiset	Miehet	Yhteensä
Käyttänyt muihin sosiaalipalveluihin luokiteltuja palveluja	7	5	12
- Pakolaisneuvonta ry	3	2	5
- mielenterveystoimisto	2	2	4
- sosiaalityö (muut kuin toim. tulotukeen liittyvät asiat)	7	5	12
- kasvat- ja perheneuvonta	1	1	2
- kotipalvelu	1	-	1
- perhehoito	1	1	2
- lastensuojelu	1	1	2
- omaishoidontuki	1	1	2
Käyttänyt yhtä em. palveluista	3	2	5
Käyttänyt kahta em. palveluista	2	1	3
Käyttänyt 3-5 em. palveluista	2	2	4

9.4 Kaikkien sosiaalipalveluiden käyttö

Työhön ja avioliittoon tulleet

Kaksi työhön Suomeen tullutta olivat käyttäneet vain maahanmuuttotoimiston palveluita. Kolme avioliiton kautta Suomeen tullutta oli käyttänyt sosiaalipalveluita hieman työhön tulleita enemmän. He olivat käyttäneet työvoimatoimiston ja maahanmuuttotoimiston palveluja sekä yksi heistä oli saanut toimeentulotukea. Näiden lisäksi he ovat saaneet joitain Kelan taloudellisia tukia ja yksi heistä oli saanut myös tulkkipalveluja sekä käyttänyt muita kuin toimeentulotukeen liittyviä sosiaalityön palveluja. Yksi avioliiton kautta Suomeen tullut oli myös käynyt kotoutumiskoulutuksen Kouvolassa asuessaan sekä käyttänyt korttelikotien tarjoamia palveluja. Muihin sosiaalipalveluihin luokitelluista palveluista vain yksi avioliiton kautta Suomeen tullut oli käyttänyt yhtä näihin luokiteltua palvelua. Kaksi muuta avioliiton kautta tullutta sekä työn takia maahan tulleet eivät olleet käyttäneet näitä sosiaalipalveluita

Pakolaisina tulleet

Työllisyyteen, toimeentuloon ja sosiaaliseen sopeutumiseen liittyen kyselyssä kysyttiin Kouvolassa asumisen aikana yhdeksän eri sosiaalipalvelun käyttöä, joita olivat työvoimatoimisto, kotoutumissuunnitelma, kotoutumistuki, toimeentulotuki, maahanmuuttajien erityistuki, korttelikodit, maahanmuuttotoimisto, tulkkipalvelut ja kotoutumiskoulutus. Pakolaisina tulleista yhtä jo lapsena Suomeen tullutta lukuunottamatta muut 14 pakolaisena tullutta olivat käyttäneet 2–14 edellä mainittua sosiaalipalvelua. Vähäisintä oli maahanmuuttajien erityistuen käyttö, jota oli saanut vain kaksi pakolaisena tullutta. Jokaista muuta sosiaalipalvelua, kuin maahanmuuttajien erityistukea oli käyttänyt 10–14 pakolaisena tullutta.

Pakolaisista yksi jo lapsena Suomeen tullut oli käyttänyt vain maahanmuuttotoimiston palveluja. Muista pakolaisina tulleista naisista käytti työllisyyteen, toimeentuloon ja sosiaaliseen sopeutumiseen jaetuista yhteensä yhdeksästä palvelusta 6–8 palvelua henkilöä kohden. Miehet käyttivät 6–9 palvelua henkilöä kohden. Keskimäärin naiset käyttivät 6,7 palvelua ja miehet 7,4 palvelua. Pakolaisina tulleista vastaajista miehet

siis käyttivät hieman naisia enemmän niitä sosiaalipalveluja, jotka tässä tutkimuksessa luokiteltiin työllisyyteen, toimeentuloon tai sosiaaliseen sopeutumiseen liittyviksi sosiaalipalveluiksi.

Neljä pakolaisena tullutta ei ollut käyttänyt yhtäkään muihin sosiaalipalveluihin tässä kyselyssä luokitelluista 12 sosiaalipalvelusta. Pakolaisena tulleista 6 naista ja 5 miestä eli yhteensä 11 oli käyttänyt 1–5 näihin luokiteltua sosiaalipalvelua. Yleisin näistä palveluista oli muu kuin toimeentulotukeen liittyvä sosiaalityö, jota oli käyttänyt jokainen näistä 11:stä. Pakolaisina tulleet naiset olivat käyttäneet keskimäärin 2,7 muihin sosiaalipalveluihin luokiteltua palvelua. Miehillä sama luku oli keskimäärin 2,6, eli pakolaisina tulleet naiset ja miehet käyttivät suunnilleen yhtä paljon näitä muita sosiaalipalveluja.

9.5 Sosiaalipalveluiden laatu

Yksikään 16:sta maahanmuuttajasta, jotka olivat vastanneet kysymykseen sosiaalipalveluita käytettäessä saadusta kohtelusta ei arvioinut, että heidän saamansa kohtelu sosiaalipalveluissa olisi ollut pääasiassa huonoa tai melko huonoa (taulukko 7). Neljä henkilöä jätti vastaamatta kyseessä olevaan kohtaan. Vastaajia pyydettiin myös kertomaan, mitä parantamisen varaa heidän käyttämissään palveluissa olisi ollut ja mainitsemaan, mistä palvelusta on kyse. 19 henkilöä ei vastannut tai vastasi, ettei parantamisen varaa ollut. Yksi maahanmuuttaja toivoi Kouvolan kaupungilta lisää informaatiota uusille tulijoille.

Taulukko 7. Kokemukset sosiaalipalvelujen käytöstä

Sosiaalipalveluja käytettäessä saatu kohtelu	Naiset	Miehet	Yhteensä
- pääasiassa huonoa	-	-	-
- melko huonoa	-	-	-
- melko hyvää	2	1	3
- pääasiassa hyvää	7	6	13

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

10.1 Sosiaalipalveluiden käyttö

Vaikka aineiston tarkastelussa onkin käytetty jaottelua naisiin ja miehiin, sukupuolten välillä ei havaittu olevan mainittavaa eroa sosiaalipalveluiden käytössä. Sen sijaan Suomeen tulon syyn perusteella jaoteltuna pakolaisina, turvapaikanhakijoina tai perheenyhdistämisen kautta tulleet käyttivät selvästi enemmän sosiaalipalveluita kuin työn tai avioliiton takia maahan saapuneet. Tosin työn tai avioliiton kautta Suomeen tulleiden maahanmuuttajien vastauksista ei voida tehdä kovin luotettavia johtopäätöksiä, koska aineisto on heidän osaltaan aika pieni.

Sosiaalipalveluiden käyttö on tietysti yksilöllistä kuin myös niiden tarve, mutta on ymmärrettävää, että sosiaalisen ja usein myös taloudellisenkin tuen tarve on erilainen niillä, joilla ei ole Suomeen tullessaan työtä, opiskelupaikkaa tai suomalaista puolisoa edistämässä sopeutumista uuteen maahan. Toki tähänkin ryhmään kuuluvilla voi olla tarvetta sosiaalipalveluille, mutta se ei ole samalla tavoin itsestään selvää, kuin niillä, jotka tulevat Suomeen pakolaisina, turvapaikanhakijoina tai perheenyhdistämisen kautta. Heille kotimaastaan lähtö ei ole ollut vapaaehtoista, ja se on usein tapahtunut ilman riittäviä ennakkovalmisteluja. Niinpä uuden elämän aloittaminen monesti täysin tyhjän päältä vaatii onnistuakseen usein monen eri sosiaalipalvelun kautta saatavaa tukea.

Pakolaisina Suomeen tulleilla voi toki olla paikkakunnalla aiemmin maahan tulleita tuttavuuksia, perheenjäseniä tai oman etnisen ryhmänsä edustajia, jolloin sosiaalista verkostoa on jo jonkin verran olemassa valmiina. Aiemmin tulleet eivät kuitenkaan välttämättä ole itsekään vielä kotoutuneet Suomeen niin hyvin, että he voisivat tukea tarpeeksi uusia tulijoita. Lisäksi uusi kulttuuri voi aiheuttaa yhteiskuntaan sopeutumisen lisäksi haasteita mm. perheen sisäisiin suhteisiin. Näin ollen kasvatus- ja perheneuvonnan, perhehoidon sekä lastensuojelun tarve kasvaa. Monesti ongelmilla on myös taipumus kasaantua. Mikäli maahanmuuttaja ei osaa suomen kieltä, hän ei välttämättä saa töitä. Kun hän on työtön, hänellä on usein myös toimeentulovaikeuksia. Toimeentulovaikeudet taas voivat aiheuttaa stressiä ja huolta, jotka näkyvät mm. perheessä ja parisuhteessa.

Sosiaalipalveluiden tarve ja käyttö eivät tietenkään välttämättä vastaa toisiaan, mutta tutkittaessa palveluiden käyttöä kuten tässä tutkimuksessa, käytön taustalla voidaan olettaa olevan myös tarve näille palveluille. Pakolaisten lisäksi avioliiton kautta tulleet ovat tarvinneet sosiaalipalveluita kotoutuakseen Suomeen, kuitenkin pakolaisia huomattavasti vähemmän. Näin voidaankin päätellä, että pakolaisina tulleille sosiaalipalvelut ovat isossa roolissa, kun etsitään ympäristöstä niitä tekijöitä, jotka edistäisivät onnistunutta kotoutumista. Tutkimuksessa kysyttiin yhteensä 21 eri sosiaalipalvelun käyttöä. Näistä työn takia Suomeen tulleet ovat käyttäneet keskimäärin yhtä palvelua ja avioliiton kautta tulleet keskimäärin 3,7 palvelua. Pakolaisina tulleet yhtä jo lapsena tullutta lukuunottamatta ovat käyttäneet keskimäärin 9,7 palvelua Kouvolassa asuessaan.

Kysytyistä kaikille tarjolla olevista tässä tutkimuksessa sosiaalipalveluihin luokitelluista palveluista maahanmuuttajat käyttävät eniten työ- ja elinkeinotoimiston palveluja, korttelikoteja sekä sosiaalityötä niin toimeentulotukiasioissa kuin muutenkin. Erikseen maahanmuuttajille suunnatuista sosiaalipalveluista maahanmuuttajat käyttävät eniten Kouvolan maahanmuuttopalveluiden toimiston palveluja, kotoutumissuunnitelmaa ja tähän yhteydessä olevaa kotoutumistukea, kotoutumiskoulutusta sekä tulkkipalveluja. Jokaisella edellä mainitulla palvelulla on 20 vastaajasta 11–20 käyttäjää. Kouvolassa sosiaalipalvelut ovat tavoittaneet tämän kyselyn perusteella maahanmuuttajat hyvin ja varsinkin juuri sen maahanmuuttajaryhmän, jonka voidaan päätellä sosiaalipalveluita eniten tarvitsevänkin kotoutuakseen uuteen maahan eli pakolaisina tulleet.

10.2 Miten sosiaalipalvelut ovat auttaneet kotoutumisessa?

Työllistymiseen liittyvät sosiaalipalvelut

Maahanmuuttajien työttömyys on korkeaa niin Kouvolassa kuin muuallakin Suomessa. Toki alue- ja alakohtaisia vaihteluita esiintyy siinä missä valtaväestönkin piirissä. Kyselyyn vastanneista kaksi Suomeen töihin tullutta on luonnollisesti työllistynyt, sekä myös yksi maassa jo lapsesta saakka asunut. Työvoimatoimiston

palveluita käyttäneistä 13 vastaajasta yksi on saanut työvoimatoimiston kautta määräaikaista töitä, kaksi harjoittelupaikan ja kolme päässyt opiskelemaan.

Vaikka siis vain yksi maahanmuuttaja on saanut työvoimatoimiston kautta työtä, lähes puolet työvoimatoimiston palveluita käyttäneistä on sieltä saanut apua, josta on mahdollisesti hyötyä myöhempää työllistymistä ajatellen. Tätä kautta työvoimatoimisto on palveluillaan auttanut jollain tavoin lähes puolta kyselyyn osallistuneista maahanmuuttaja-asiakkaistaan kotoutumisessa Suomeen. Kielitaidon ja työllistymisen yhteys on todettavissa selvästi kolmella töissä olevalla vastaajalla, joista kaksi on tullut Suomeen töihin ja yksi asunut täällä jo lapsesta. Heistä jokainen arvioi osaavansa hyvin suomen kieltä. Harjoittelupaikan saaneista toinen arvioi osaavansa hyvin suomen kieltä, toinen vastasi osaavansa vähän suomen kieltä. Myös töitä työvoimatoimiston kautta saanut sanoi osaavansa vähän suomen kieltä. Kuitenkin ne ainoat kolme maahanmuuttajaa, jotka ovat myös työllistyneet oman alansa töihin osasivat jokainen hyvin suomen kieltä. Yksi heistä on myös asunut Suomessa jo 16 vuotta, mikä voi vaikuttaa työn saantiin muunkin kuin suomen kielen taidon kautta, sillä hänen kohdallaan kotoutuminen on jo muutenkin hyvin pitkällä.

Maahanmuuttajista monet ilmaisivat halunsa työllistyä, mikä olisi hyvin tärkeää kotoutumista ajatellen. Moni tarvitsee jonkin tarpeellisen roolin löytääkseen paikkansa yhteiskunnassa, ja työn kautta sen usein koetaan löytyvän helpoiten. Sen lisäksi, että työ tuo toimeentulon ja monissa tapauksissa myös suhteita valtaväestön edustajiin, se antaa maahanmuuttajille ehkä tietynlaisen tunteen niin sanotusta oikeudesta elää uudessa maassa, kun toimeentulo on oman työn eikä erilaisten taloudellisten tukien varassa. Tämä tunne on erittäin tärkeää, jotta maahanmuuttaja alkaisi kiinnittymään uuteen ympäristöönsä eikä tuntisi oloaan korostetun ulkopuoliseksi ainakaan kovin pitkään. Puutteellinen kielitaito ja tämän hetkinen huono työllisyystilanne myös valtaväestön keskuudessa ovat kuitenkin isoja esteitä maahanmuuttajien työllistymiselle.

Kotoutumissuunnitelmasta on ollut hyötyä ainakin niille seitsemälle vastaajalle, joista kuusi ilmoitti päässeensä sen kautta muun muassa koulutukseen. Kyselyssä ei pyydetty ilmoittamaan, minne vastaajat olivat päässeet työhön tai koulutukseen. On paikka kuitenkin lähes mikä tahansa, maahanmuuttajat oppivat sen kautta

myöhemmän työllistymisen kannalta tärkeää suomen kieltä sekä luomaan sosiaalisia suhteita valtaväestöön ja/tai toisiin maahanmuuttajiin. Kotoutumissuunnitelma on näin ajatellen tukenut kotoutumista ainakin puolella niistä maahanmuuttajista, joille se on tehty.

Toimeentulo ja siihen liittyvät sosiaalipalvelut

Erilaisia taloudellisia tukia saavia on paljon varsinkin pakolaisina tulleissa maahanmuuttajissa. Osa heistä kokee saamansa tuet riittäviksi, osa ei. Oma kokemusta taloudellisesta tilanteesta ei voi päätellä pelkästään sen perusteella, kuinka suuret tulot ja menot ovat. Joku voi olla vähempään tyytyväinen, kun taas toinen pitää samaa tilannetta todella huonona. Tukien lisäksi jotkut voivat saada taloudellista apua esimerkiksi vanhemmiltaan tai ystäviltään, joka luonnollisesti parantaa heidän taloudellista tilannettaan. Tätä ei kuitenkaan kysytty tässä tutkimuksessa, koska lähtökohtana oli selvittää, miten toimeentuloon liittyvät sosiaalipalvelut edistävät kotoutumista.

Aiempi taloudellinen tilanne vaikuttaa paljon myös siihen, miten nykytilanne koetaan. Myös Suomessa asutun ajan voitaisiin kuvitella vaikuttavan, sillä omaa elintasoja verrataan usein toisiin ihmisiin ja Suomessa elintaso on suhteellisen korkea verrattuna esimerkiksi moniin kehitysmaihin. Sillä ei kuitenkaan havaittu tässä kyselyssä olevan merkitystä, kauanko vastaaja oli asunut Suomessa. Myöskään sillä, asuiko vastaaja yksin tai jonkun kanssa ei ollut merkitystä siihen, miten oma taloudellinen tilanne koettiin. Suurin osa kokee, etteivät heidän saamansa tuet olleet riittäviä ja että heidän taloudellinen tilanteensa on huono. Kyselyyn osallistuneiden joukossa oli niitäkin, jotka kokevat taloudellisen tilanteensa hyväksi ja saamansa tuet riittäviksi. Kuitenkin niidenkin viiden vastaajien joukossa, jotka vastasivat, että heidän saamansa tuet ovat riittäviä on kaksi henkilöä, jotka toivovat silti parannusta taloudelliseen tilanteeseensa. Ehkä nämä henkilöt ajattelevat, ettei Suomessa saatavien taloudellisten tukien kuulukaan mahdollistaa kuin välttämättömät elämiseen kuuluvat hankinnat.

Vastausten perusteella sosiaalipalvelut eivät tue toimeentulon kannalta tarpeeksi kotoutumista, koska useimman maahanmuuttajan mielestä ne eivät ole riittäviä ja riittävät joidenkin mielestä vain perustarpeisiin. Tukien varassa elävät valtaväestöön kuuluvatkaan eivät toisaalta useinkaan pidä saamiaan tukia tarpeeksi riittävinä, joten mikäli maahanmuuttajia verrataan heihin, ero tuskin on huomattava. Useimmat taloudellisten tukien varassa elävät kokevat elävänsä köyhydessä, jos se määritellään Euroopan komission tavoin niin, ettei henkilö voi osallistua sellaiseen elämäntapaan, jota pidetään yleisesti hyväksyttävänä. Pelkät taloudelliset tuet mahdollistavat harvoin samanlaista elämäntapaa kuin työstä saatava palkka, joten pohdittaessa tukien varassa elävien maahanmuuttajien kotoutumista toimeentulon osalta tulisi ensin määritellä se ryhmä, johon maahanmuuttajia Suomessa verrataan.

Sosiaaliseen sopeutumiseen tähtäävät sosiaalipalvelut

Kouvolassa tarjolla olevista sosiaalista sopeutumista tukevista sosiaalipalveluista maahanmuuttotoimiston palveluihin oltiin eniten tyytyväisiä. Koska kysely tehtiin maahanmuuttotoimistolla, kohderyhmäksi muodostui näin ollen maahanmuuttotoimiston asiakkaat, eli jokainen vastaaja on käyttänyt maahanmuuttotoimiston palveluita. Sen lisäksi, että vastaajilla on asiakassuhde maahanmuuttotoimistoon, heistä jokainen on saanut sieltä apua. Vastauksista näkyi, että maahanmuuttotoimiston palveluilla on iso merkitys maahanmuuttajien kotoutumisessa, sillä moni vastaaja kertoi, että maahanmuuttotoimisto on auttanut häntä kaikissa käytännön ongelmissa. Maahanmuuttajan saapuessa uuteen maahan on tärkeää, että on olemassa joku taho, jonka puoleen voi kääntyä eteen tulevissa ongelmissa. Kyselyyn vastanneet maahanmuuttajat ovat vastausten perusteella kokeneet maahanmuuttotoimiston tällaiseksi tahoksi ja ovat myös erittäin tyytyväisiä sen tarjoamaan palveluun.

Toinen paikka, josta maahanmuuttajat saavat apua käytännön ongelmiinsa, on korttelikodit. Korttelikotien palveluiden käyttäjät ovat lähes kaikki pakolaisena tulleita, vain yksi heistä on tullut avioliiton kautta Suomeen. Sen lisäksi, että korttelikodeilta saatetaan kysyä apua esimerkiksi kodinhoitoon liittyvissä asioissa ne

tarjoavat kävijöilleen mahdollisuuden tutustua toisiin maahanmuuttajiin ja myös suomalaisiin. Korttelikotien tarjoamaa apua myös hyödynnetään varsinkin pakolaisina Suomeen tulleiden maahanmuuttajien parissa.

Vaikka työn ja toimeentulon merkitystä ei pidä vähätellä tutkittaessa kotoutumista, voidaan vähintään yhtä tärkeäksi tekijäksi kotoutumisen kannalta nostaa käytännön apu. Uuteen maahan tullessa yhteiskunta ja kulttuuri saattavat tuntua hyvinkin vierailta. On paljon asioita, joista maahanmuuttaja ei välttämättä selviä yksin aina paperiasioista pyykkituvan käyttöön. Kotoutuminen tuskin lähtee etenemään, mikäli maahanmuuttajaa ei neuvo kukaan aivan tavalliseen arkeen liittyvissä asioissa. Myöskin Kelan, sosiaalitoimen ynnä muiden kanssa asioidessa on paljon asioita, joissa apua voi tarvita jo valtaväestöönkin kuuluvat. Kyselyn perusteella voidaan ajatella, että Kouvolassa maahanmuuttajille on hyvin tarjolla tämänkaltaista tukea ja että he ovat myös saaneet siitä suurta apua kotoutumisprosessissaan.

Yhtä avioliiton kautta tullutta lukuunottamatta kaikki tulkkipalveluita käyttäneet ovat pakolaisia. Suurin osa kokee saaneensa niitä myös tarpeeksi. Kaikki maahanmuuttajat eivät tietenkään välttämättä koe tarvitsevansa tulkkipalveluita, mutta on tärkeää, että niitä on saadaan riittävästi silloin, kun niitä koetaan tarvittavan. Vain yksi vastaaja ei kokenut saaneensa tulkkipalveluita niin paljon, kuin olisi tarvetta. Kaikki vastaajat ovat kuitenkin kokeneet käyttämänsä tulkkipalvelut hyödyllisiksi, mikä kertoo siitä, että ne ovat tärkeä apu maahanmuuttajille silloin, kun suomen kieltä ei osata vielä tarpeeksi hyvin.

Koska ymmärretyksi tuleminen on tärkeää kotoutumisessa ja siihen liittyvien asioiden hoitamisessa, maahanmuuttajien on vaikea edes aloittaa sopeutumistaan uuteen maahan ilman tulkkipalveluita. Vaikka uutta kieltä opetellaankin päivittäisessä asiointissa esim. kaupassa, varsinkin eri virastojen kanssa asioidessa tulkkia voidaan tarvita pitkäänkin. Yksi vastaaja tosin ilmoitti, että hän tuli toimeen englannin kielellä tullessaan Suomeen. Kuitenkaan läheskään kaikki maahanmuuttajat eivät osaa englantia samalla tavoin kuin suomalaiset sitä osaavat, joten edes jonkinlainen yhteinen kieli voi monissa tapauksissa puuttua. Kouvolassa tulkkipalveluita on pääsääntöisesti riittävästi tarjolla, joten maahanmuuttajat voivat osallistua omien asioidensa hoitoon ja näin ollen saada tulkkipalveluista tukea kotoutumiseensa.

Kotoutumiskoulutukseen pääsee Kouvolassa suhteellisen nopeasti, reilusti yli puolet kotoutumiskoulutuksessa olleista ja olevista vastaajista ilmoitti päässeensä kotoutumiskoulutukseen heti Kouvolaan tultuaan. Yhdeksi tärkeimmistä kotoutumiskoulutuksessa opittavista asioista suurin osa nostaa suomen kielen. Edes välttävä kielitaito on luonnollisesti iso osa onnistunutta kotoutumista. Myös Suomen kulttuuriin ja tapoihin tutustuminen mainittiin kotoutumiskoulutuksen hyödyissä, mikä on suomen kielen ohella tärkeä asia opittaessa toimimaan uudessa ja vieraassa maassa sekä sopeutuessa sinne.

Koska kotoutumiskoulutuksessa opitaan kotoutumisen kannalta tärkeitä asioita on hyvä, että Kouvolassa kotoutumiskoulutukseen pääsy on nopeaa. Näin kotoutumisprosessi pääsee alkamaan mahdollisimman nopeasti. Kotoutumisprosessia tutkittaessa on todettu, että usein maahanmuuttajat ovat maahan tulonsa alkuvaiheessa innokkaimpia oppimaan uutta ja tutustumaan uuteen ympäristöönsä. Tämänkin takia on tärkeää, että kotoutumiskoulutukseen pääsy tapahtuu Kouvolassa usein jo heti paikkakunnalle saavuttaessa, jolloin maahanmuuttaja itsekin jaksaa panostaa mahdollisimman paljon kotoutumiseensa.

Sosiaaliseen sopeutumiseen tähtäävät sosiaalipalvelut vaikuttavat tämän tutkimuksen perusteella tukevan hyvin maahanmuuttajien kotoutumista. Suurin niiden tarjoama apu kotoutumisessa vaikuttaa olevan juuri arkielämän asioissa tarvittava tieto ja opastus kielen ja kulttuurin opetuksen ohella.

Sosiaalipalveluiden laatu

Jokainen sosiaalipalveluiden laatuun liittyvään kysymykseen vastannut maahanmuuttaja on kokenut saavansa sosiaalipalveluita käyttäessään pääasiassa hyvää tai melko hyvää palvelua. Kun tutkitaan sosiaalipalveluiden vaikutusta maahanmuuttajien kotoutumiseen, täytyy ottaa huomioon myös tapa, jolla näitä palveluita annetaan. Tässä tutkimuksessa selvitettiin vain sitä, millaista kohtelua maahanmuuttaja on sosiaalipalveluissa kokenut saavansa. Palveluita ei eritelty eikä kysytty tarkemmin kokemuksia näistä palveluista. Kuitenkin pintapuolisen

kysymyksen pohjalta voidaan päätellä, että maahanmuuttajat koevat tulevansa Kouvolassa kohdelluiksi hyvin käyttäessään sosiaalipalveluita. Tämä luo myönteisen kuvan sosiaalipalveluista, rohkaisee käyttämään niitä myöhemminkin ja luo omalta osaltaan yksilölle mahdollisuuden saada sosiaalipalveluista mahdollisimman suuri hyöty kotoutumisprosessissa. Sosiaalipalveluissa kohdatut työntekijät ovat monelle maahanmuuttajalle ensimmäisiä kontakteja valtaväestöön, joten heidän suhtautumisellaan on iso merkitys siinä, kokeeko maahanmuuttaja itsensä tervetulleeksi osaksi suomalaista yhteiskuntaa vai ei.

10.3 Vertailu aiempiin tutkimuksiin

Kolmessa aiemmin mainitussa tutkimuksessa aineistot olivat kahdessa huomattavasti suurempia kuin omassa tutkimuksissani. Myös lähtömaiden ja muidenkin taustatietojen perusteella vastaajat poikkesivat jonkin verran omaan kyselyyni vastanneista maahanmuuttaista, joten vertailun tekeminen ei ole välttämättä mielekästä. Selkeimmät erot näkyivät sosiaalipalveluiden laadussa. Omassa tutkimuksessani kaikki vastaajat ovat kokeneet saavansa vähintään melko hyvää kohtelua käyttäessään sosiaalipalveluita. Aiemmin tarkastelluissa tutkimuksissa varsinkin somalialaiset maahanmuuttajat kokivat palveluiden laadussa puutteita. Tässä tutkimuksessa ei ole tämän suhteen havaittavissa eroa somalialaisten ja muiden vastaajien välillä. Oulejärven ym. tutkimus on tosin 15 vuoden takaa, joten asenneilmapiiri on ehkä silloin ollut toisenlainen maahanmuuttajia kohtaan. Perhoniemen ja Jasinskaja-Lahden tutkimuksessa työttömiä oli huomattavasti vähemmän, kuin omassa aineistossani. Toisaalta taas 15 vuoden takaisessa tutkimuksessa maahanmuuttajien työttömyys oli huomattavasti suurempaa kuin omassani.

Perhoniemen ja Jasinskaja-Lahden tutkimuksen perusteella kulutuksestaan joutui tinkimään noin puolet vastaajista, eli heidän taloudellisessa tilanteessa oli parantamisen varaa. Omassa tutkimuksessani taloudellisen tilanteensa kokee huonoksi noin 70 prosenttia vastaajista. Työllisyys paransi taloudellista tilannetta maahanmuuttajilla, näin myös on oman tutkimukseni perusteella. Perhoniemen ja

Jasinskaja-Lahden sekä Pohjanpään ym. tutkimusten perusteella oman alansa töitä oli saanut työllistyneistä toisen mukaan 39 prosenttia ja toisen 50–60 prosenttia. Näissä aineistot olivat kuitenkin huomattavasti suurempia, joten oman tutkimukseni tulokset kolmen työssä olevan jokaisen pääsystä oman alansa töihin eivät ehkä ole aivan vertailukelpoisia. Oulejärven ym. tutkimuksessa tulkkipalveluita olivat käyttäneet lähes kaikki naiset ja vähän alle puolet miehistä. Omassa aineistossani miehet ovat käyttäneet useammin tulkkipalveluita kuin naiset miesten osuuden ollessa 75 prosenttia ja naisten 50 prosenttia.

10.4 Jatkotutkimusehdotukset

Opinnäytetyön tekeminen herätti kiinnostuksen muutamien aiheiden tarkempaan tutkimiseen. Sosiaalipalveluiden laatua kysyttiin tässä vain yhden kysymyksen pohjalta, eikä tyytyväisyyttä eri palveluihin eritelty. Mikäli maahanmuuttajien käyttämien sosiaalipalveluiden laatua haluttaisiin tutkia tarkemmin, olisi hyvä eritellä käytettävät palvelut. Lisäksi voitaisiin sosiaalipalveluiden käytössä saatua kohtelua eritellä selvittämällä esimerkiksi henkilökunnan asenteita ylipäättään ulkomaalaisia ja mahdollisesti eri kansallisuuksia ja eri syistä maahan tulleita kohtaan. Tämä selvitys voitaisiin tehdä sekä sosiaalipalveluiden työntekijöille Kouvolassa sekä maahanmuuttajille itselleen kysyttäessä kokemuksia muun muassa rasismista. Olisi mielenkiintoista nähdä, vastaavatko työntekijöiden asenteet maahanmuuttajien kokemuksia niistä. Lisäksi sosiaalipalveluiden laatua voitaisiin selvittää kysymällä maahanmuuttajilta muun muassa kuinka heidän asioidensa hoitaminen on sujunut ja onko heidän omia mielipiteitään kysytty ja kuunneltu tarpeeksi heitä koskevissa asioissa.

Mielenkiintoista olisi tutkia myös sitä, miten maahanmuuttajat itse kokevat kotoutumisen. Eri tutkimuksissa on nostettu tärkeiksi kotoutumista tukeviksi tekijöiksi juuri omassa tutkimuksessanikin mukana olevat työllisyys, toimeentulo ja sosiaalinen sopeutuminen. Olisi kuitenkin kiinnostavaa kuulla maahanmuuttajia itseään, mitkä tekijät heidän elämässään tukevat tai vaihtoehtoisti vaikeuttavat kotoutumista uuteen maahan. Kotoutumisen kehitystä voitaisiin myös seurata ja kysyä siitä muutaman

vuoden päästä uudestaan sekä selvittää, miten se on tarjolla olevien sosiaalipalveluiden avulla edistynyt.

11 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen oli mielenkiintoinen prosessi jo senkin takia, että aihe todella kiinnosti minua. Teoriaosuutta tehdessä sain tutustua tietoon, josta varmasti on hyötyä myöhemmässä työelämässä. Kyselykaavakkeen teossa huomasin, että teoriaosio oli välttämätöntä tehdä ennen kaavakkeen tekoa, sillä monia tärkeitä asioita ymmärsi kysyä vasta taustateoriaan tutustumisen jälkeen. Opinnäytetyötä tehdessä sain myös nähdä, millaista käytännön työ maahanmuuttajien parissa on. Kouvolan kaupungin maahanmuuttopalveluiden toimistolla päivät ovat hektisiä ja jokaisen asiakkaan pieninkin asia on henkilökunnalle tärkeä. Tästä johtuen opinnäytetyöni aikataulu joutui hiukan venymään, mutta suhtauduin siihen ymmärtäväisesti, koska huomasin, miten tärkeää roolia maahanmuuttotoimiston antama apu näyttölee maahanmuuttajien kotoutumisessa. Olisi ollut kohtuutonta vaatia henkilökunnan aikaa silloin, kun samaa aikaa odottamassa oli ihmisiä, jotka ovat täysin vieraassa maassa tietämättä yhtään, miten tästä eteenpäin. Vaikka välillä tuli joidenkin asioiden suhteen hieman kiire, opinnäytetyön tekeminen sujui mielestäni hyvin ja myös maahanmuuttotoimiston henkilökunta suhtautui siihen tärkeänä asiana.

Vaikka opinnäytetyössä onkin kyse opiskeluun kuuluvasta niin sanotusta viimeisestä ponnistuksesta, koin itse sen teon ennemminkin opettavaisena matkana maahanmuuttajien kotoutumiseen tutustumisena. Sain ylimääräistä energiaa ymmärtäessäni, miten korvaamatonta maahanmuuttajille on sosiaalialan ammattilaisten antama tuki ja apu varsinkin maahan tulon alkuvaiheessa. Vaikka suhtauduinkin opinnäytetyön tekoon kunnianhimoisesti, minusta tuntui välillä siltä, että koko opinnäytetyön teossa oli tärkeintä oppia maahanmuuttotyötä, jotta voin auttaa mahdollisesti tulevaisuudessa maahanmuuttajia, eikä niinkään se, kuinka hyvän arvosanan saan itse työstä. Toki tein opinnäytetyöni niin hyvin kuin osasin ja olen myös tyytyväinen aikaansaannokseeni, mutta on kuitenkin asioita, jotka ovat tärkeämpiä kuin hyvä arvosana. Minun kohdallani kyse oli kuitenkin vain opiskelusta,

maahanmuuttajilla kyseessä oli koko elämä, joka piti aloittaa aivan alusta uudelleen pienistä arkisista asioista alkaen.

Jos mietin, mitä tekisin nyt toisin tämän työn teossa, mieleeni tulee yksi asia. Olisin halunnut aineistosta suuremman, joten sen keräämiseen olisi pitänyt varata enemmän aikaa. En osannut ottaa tarpeeksi ajoissa huomioon sitä, että maahanmuuttotoimiston henkilökunta on niin kiireistä, että joskus jouduin odottamaan useamman viikon päästäkseni keskustelemaan työhöni liittyvistä tärkeistä asioista. Olin ehkä hieman itsekeskeinen, kun olin siinä luulossa, että toimiston henkilökunnalta löytyy aina lähes samantien aikaa minulle. En silloin vielä tuntenut maahanmuuttotyötä, joten en tiennyt, että aamulla ei useinkaan tiedä, millaiseksi päivä muodostuu. Jo sovittu tapaaminen piti joskus peruuttaa vain hetkeä ennen, koska joku kiireellinen tapaus ilmaantui. Olen kuitenkin tyytyväinen saamaani aineistoon, sillä vaikei se ollut suurempi, sain siitä juuri sitä tietoa, mitä hainkin.

Kotoutuminen on prosessi, joka etenee jokaisen maahanmuuttajan kohdalla henkilökohtaista aikataulua noudattaen. Välillä se etenee nopeasti, välillä se voi pysähtyä paikoilleen pitkäksikin aikaa tai jopa mennä hetkellisesti taaksepäin. Vaikka ulkoisesti maahanmuuttaja olisikin kotoutunut uuteen maahan varsin hyvin, henkinen kotoutumisprosessi ei välttämättä noudata ulkoisia puitteita. Vaikka asiat lähtisivätkin sujumaan ulkonaisesti hyvin, voi sisäinen prosessi olla huomattavasti vaikeampi ja aiheuttaa ongelmia, jotka pahimmillaan heijastuvat koko perheeseen.

Toisille maahanmuuttajille kotoutuminen on helpompaa johtuen työllistymisestä tai jo maassa asuvista läheisistä ja tuttavista. Myös henkilön omat persoonalliset tekijät vaikuttavat siihen, miten kotoutuminen koetaan. Työhön tai avioliiton kautta Suomeen tulleille uudessa maassa on edes jotain, mihin kiinnittyä. Toisilla taas ei ole mitään heidän tullessaan uuteen maahan. Pakolaisina tulleet joutuvat usein lähtemään kodistaan ja omasta maastaan jättäen taakseen kaiken entisen, joskus perheenjäseniään myöten. Ennen hyvin toimeentuleva ihminen elääkin yhtäkkiä yhteiskunnan tukien varassa ja sosiaalisesti vilkasta elämää viettäneen henkilön arki muuttuu hetkessä yksinäisyyden täyttämäksi ystävien ja kielitaidon puutteen vuoksi. Ihmiseltä itseltään vaatii usein suuria ponnistuksia aloittaa elämänsä uudelleen lähes tyhjästä. Kielitaito ja sen kautta kyky kommunikointiin, ystävät, työ ja toimeentulo ovat hyvinvoinnin

kannalta jokaiselle ihmiselle tärkeitä ja usein myös itsestään selviä asioita. Maahanmuuttaja joutuu kuitenkin tekemään kovasti työtä saavuttaakseen nämä asiat tullessaan uuteen maahan.

Suomessa saatavien sosiaalipalveluiden vuoksi maahanmuuttajilla on käytössään eri tahoja, jotka voivat pyrkiä toimenpiteillään edesauttamaan kotoutumista. Vaikka vastuu kotoutumisesta on loppujen lopuksi henkilöllä itsellään, häntä voi suuresti auttaa yhteiskunnan puolelta tulevat kotouttamistoimenpiteet, joihin voidaan laskea kuuluvan maahanmuuttajien kohdalla myös muutkin kuin maahanmuuttajille suunnatut sosiaalipalvelut. Kuitenkin se, miten paljon maahanmuuttaja näitä palveluita käyttää ja kokeeko hän hyötyvänsä niistä kotoutumisensa kannalta, on eri asia kuin se, että nämä palvelut ovat olemassa myös heitä varten.

Varsinkin sosiaalipalveluiden merkitystä kotoutumiseen osaavat parhaiten arvioida maahanmuuttajat itse. Heidän kokemuksensa ovat paras lähde selvitetäessä tätä asiaa. Sen lisäksi, että maahanmuuttajien kokemusten pohjalta sosiaalipalveluita voidaan kehittää tehokkaammin vastaamaan heidän tarpeitaan, sillä on myös toinen merkitys. Sen sijaan, että maahanmuuttajia kohdeltaisiin tapauksina, objekteina ja heihin kohdistettaisiin erilaisia kotouttamistoimenpiteitä, heidät voitaisiin ottaa aktiivisemmin mukaan omaan kotoutumiseensa. Maahanmuuttajat olisivat entistä vähemmän kohteita, joita yhteiskunta pyrkisi auttamaan. He olisivat sen sijaan aktiivisia toimijoita, jotka pyrkisivät itse auttamaan itseään yhteiskunnan apua hyödyntäen. Maahanmuuttajien omien kokemusten aktiivisempi kuuleminen vahvistaisi heidän käsitystään siitä, että he itse ovat avainhenkilöitä heidän omassa kotoutumisessaan.

Sosiaalipalveluiden kautta saatava apu ei voi muuttaa sitä tosiasiaa, että elämän aloittaminen uudessa maassa on monesti hankalaa niin ulkoisten puitteiden kuin sisäisen sopeutumisenkin kannalta. Sosiaalipalvelut ovat kuitenkin korvaamaton tuki monelle maahanmuuttajalle. Niiden avulla uusi elämä uudessa maassa pääsee alkuun ja maahanmuuttaja voi alkaa vähitellen kotoutumaan Suomeen tietäen, että hänellä – kuten muillakin Suomessa asuvilla - on mahdollisuus saada apua vastaisuudessakin.

LÄHTEET

- Fors, P. & Vatula-Pimiä, M-L. 2007. Sosiaalinen turva ja hyvinvointi. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Forsander, A., Ekholm, E., Hautaniemi, P., Ali, A., Alitolppa-Niitamo, A., Kyntäjä, E. & Quoc Cuong, N. (toim.). 2001. Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Kunnalliset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. 2008. Suomen Kuntaliitto. Helsinki: Painotalo Miktor Oy.
- Lepola, O. (toim.). 2002. Kotomaana Suomi. Kertomuksia maahanmuutosta 1999-2001. Työministeriö. Helsinki: Edita Prima Oy. 5.
- Liebkind, K., Mannila, S., Jasinskaja-Lahti, I., Jaakkola, M., Kyntäjä, E. & Reuter, A. 2004. Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Tampere: Tammer-Paino.
- Malin, M. & Gissler, M. 2006. Maahanmuuttajien terveys- ja sosiaalipalveluiden saatavuus, laatu ja käyttö oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Teoksessa: Teperi, J., Vuorenkoski, L., Manderbacka, K., Ollila, E. & Keskimäki, I. (toim.). Riittävät palvelut jokaiselle. Näkökulmia yhdenvertaisuuteen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Stakes. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.). 2008. Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöliitto. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy.

Oulejärvi, P., Palatz, N., Rokkonen, H. & Vuorenmaa, E. 1995. Ollako vai eikö olla? Vantaalla asuvien somalialaisten pakolaisten integraatioon vaikuttavia tekijöitä. Opinnäytetyö. Vantaan ammattikorkeakoulu.

Perhoniemi, R. & Jasinskaja-Lahti, I. 2006. Maahanmuuttajien kotoutuminen pääkaupunkiseudulla. Seurantatutkimus vuosilta 1997 - 2004. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2006/2. Helsinki: Helsingin kaupungin hankintakeskus.

Pitkänen, P. 2006. Etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus viranomaistyössä. Helsinki: Edita Prima Oy.

Pohjanpää, K., Paananen, S. & Nieminen, M. 2003. Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Tilastokeskus. Elinolot 2003:1. Helsinki: Edita Prima Oy.

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Saarelainen, R., Stengärd, E. & Vuori-Kemilä, A. 2003. Mielenterveys- ja päihdetyö: yhteistyötä ja kumppanuutta. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Suokonautio, J. 2008. Palapelin palat paikoilleen. Maahanmuuttajien kokemuksia kotoutuskoulutuksesta ja ehdotuksia sen kehittämiseen. Työ- ja elinkeinoministeriö. Euroopan sosiaalirahasto 2000-2006. Helsinki: Kopijyvä Oy.

Värjä, J. 2010. Valtuusto hyväksyi äänestämällä maahanmuutto-ohjelman. Kouvolan Sanomat 24.2.2010, s. 6.

Painamattomat lähteet:

Eskola, M-S. 2009. Kotouttamislain uudistuksen linjausvaihtoehdot. ESR ALPO – verkostotapaaminen Tampere 9.11.2009. Sisäasianministeriö, Maahanmuutto-osasto. Saatavissa:

http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/alpo/home.nsf/files/eskola%20tampere_091109/&file/eskola%20tampere_091109.pdf [viitattu: 18.3.2010].

Korttelikoti Lehtotuvan tupaemäntä Parkkali, T. Haastattelu 1.10.2009. Kouvola: Korttelikoti Lehtotupa.

Koulutus ja ammatinvalinta. Työ- ja elinkeinotoimiston internetsivut. Saatavissa: http://www.mol.fi/mol/fi/03_koulutus_ura/index.jsp [viitattu 12.10.2009].

Kouvolan maahanmuutto-ohjelma 2009 - 2016, luonnos 16.9.2009.

Kouvolan maahanmuuttopalveluiden maahanmuuttokoordinaattori Kurri, S. Haastattelu 4.8.2009. Kouvola: Kouvolan maahanmuuttotoimisto.

Kuntatiedon keskus. Saatavissa:

http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;351;827;39227;92854 [viitattu 9.7.2009].

Maahanmuuttajatyön perehdytyspaketti. Saatavissa:

http://74.125.77.132/search?q=cache:0QtUVMMY2A0J:www.telemail.fi/laura.raty/na_yttotyot/monikulttuurisuus/asiaan%2520liittyvia%2520oppaita/Maahanmuuttajaty%25F6n%2520perustietopaketti%2520uusin-2.doc+perheenyhdist%C3%A4minen&cd=3&hl=fi&ct=clnk&client=pub-client.
[Viitattu 26.3.2010.]

Pakolaisneuvonta ry. Saatavissa: <http://www.pakolaisneuvonta.fi/> [Viitattu: 25.3.2010.]

Palvelut henkilöasiakkaille. Työ- ja elinkeinotoimiston internetsivut. Saatavissa: http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/05_esitteet/tme7004_K_palveluthenkilöasiakkaille.pdf [Viitattu 12.10.2009.]

Suomessa vakinaisesti asuvat ulkomaalaiset 31.12.2009. Maahanmuuttovirasto. Saatavissa:

<http://www.migri.fi/download.asp?id=Ulkomaalaiset+Suomessa+2009;1880;{0A2AE526-BFDC-4DA5-8068-E2BB2D90320A}> [viitattu: 18.3.2010].

Suomi lukuina, väestö. Tilastokeskus. Saatavissa:

http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html [viitattu 12.6.2009].

Työ- ja elinkeinotoimistot. Työ- ja elinkeinotoimiston internetsivut. Saatavissa :

http://www.mol.fi/mol/fi/05_tyovoimatoimisto/index.jsp [viitattu 12.10.2009].

Työnhakijan palvelut. Työ- ja elinkeinotoimiston internetsivut. Saatavissa:

http://www.mol.fi/mol/fi/00_tyonhakijat/index.jsp [viitattu 12.10.2009].

Yrittäjäyyspalvelu. Työ- ja elinkeinotoimiston internetsivut. Saatavissa:

http://www.mol.fi/mol/fi/04_yrittaminen/index.jsp [viitattu 12.10.2009].

TERVETULOA

TEEMME MAAHANMUUTTOTOIMISTOLLA TUTKIMUSTA MAAHANMUUTTAJIEN SOSIAALIPALVELUIDEN KÄYTÖSTÄ. OLISI SUUREKSI AVUKSI, JOS TULISIT TÄYTTÄMÄÄN KYSELYKAAVAKKEEN TÄNNE TOIMISTOLLE TIISTAINA 26.1.2010 KLO 12-18.

PAIKALLA ON TULKKEJA MUUTAMISTA KIELISTÄ, SEKÄ KAHVITARJOILU.

KAIKKI OVAT TERVETULLEITA!

KYSELY SOSIAALIPALVELUJEN KÄYTÖSTÄ JA NIIDEN VAIKUTUKSESTA MAAHANMUUTTAJIEN SOPEUTUMISEEN UUDESSA MAASSA

Olen Suvi Kähkönen ja teen sosionomiopintojeni lopputyötä Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa aiheenani Maahanmuuttajien kotoutuminen Kouvolassa. Tämän kyselyn tarkoituksena on kartoittaa maahanmuuttajien Kouvolassa käyttämiä sosiaalipalveluja ja niiden vaikutuksia uuteen maahan sopeutumisessa. Olethan ystävällinen ja vastaat jokaiseen kohtaan annettujen ohjeiden mukaan. Kyselyyn vastataan nimettömänä ja kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Vastauksien perusteella maahanmuuttajien käyttämiä sosiaalipalveluja voidaan parantaa ja helpottaa näin sopeutumista uuteen elämään uudessa maassa, joten osallistumisesi kyselyyn on erittäin tärkeää.

TAUSTA

1. Mistä maasta muutit Suomeen?
2. Oletko mies vai nainen?
3. Minkä ikäinen olet?
4. Mikä olet ammatiltasi?
5. Kuinka kauan olet ollut Suomessa?
6. Kuinka kauan olet asunut Kouvolassa?
7. Mikä oli perusteena oleskelulupasi saamiseen? Rastita oikea vaihtoehto.
 työ tai opiskelu avioliitto paluumuutto
 pakolaisuus tai turvapaikka /perheenyhdistäminen
8. Onko sinulla Suomen kansalaisuutta? Jos on, minä vuonna sait sen?
9. Kenen kanssa asut vai asutko yksin?

10. Oletko tällä hetkellä työelämässä? Jos olet, niin missä?

11. Arvioi, kuinka hyvin osaat mielestäsi suomen kieltä. Ympyröi sopiva vaihtoehto.

- 1 En osaa yhtään suomen kieltä
- 2 Osaan vähän suomen kieltä
- 3 Osaan suomen kieltä jonkin verran
- 4 Osaan hyvin suomen kieltä

SOSIAALIPALVELUT

Rastita alla olevista ne palvelut, joita olet käyttänyt asuessasi Kouvolassa ja vastaa käyttämäsi palvelua koskevaan lisäkysymykseen/ -kysymyksiin. Jos et ole saanut palvelusta apua, kirjoita myös se. Jos et ole käyttänyt palvelua, jätä kyseinen kohta tyhjäksi.

12. Työllisyys

a) ___ Työvoimatoimisto

Oletko saanut työvoimatoimiston kautta työn, työharjoittelupaikan tms.? Jos olet, mistä?

b) ___ Kotoutumissuunnitelma

Mitä apua kotoutumissuunnitelmasta on ollut sinulle työhön tai koulutukseen hakeutumisen suhteen?

13. Toimeentulo

a) ___ Kotoutumistuki

b) ___ Toimeentulotuki

Mihin kaikkeen olet toimeentulotukea saanut?

c) ___ Maahanmuuttajien erityistuki

d) Mitä muita taloudellisia tukia saat?

e) Ovatko saamasi tuet mielestäsi riittäviä?

f) Miten koet tulevasi taloudellisesti toimeen tällä hetkellä? Kerro jotain tämän hetkisestä taloudellisesta tilanteestasi.

14. Sosiaalinen sopeutuminen

a) ___ Korttelikodit

Mitä apua olet saanut korttelikodeilta?

Oletko saanut korttelikodeilla ystäviä toisista maahanmuuttajista?

Oletko saanut korttelikodeilla ystäviä suomalaisista?

Mihin korttelikotien tarjoamiin aktiviteetteihin (esim. ryhmät) olet osallistunut?

b) ___ Maahanmuuttotoimisto

Missä käytännön asioissa Maahanmuuttotoimisto on auttanut sinua?

Mitä muuta hyvää Maahanmuuttotoimisto on tarjonnut sinulle?

c) ___ Tulkkipalvelut

Mihin olet käyttänyt tulkkipalveluita?

Oletko kokenut tulkkipalvelut hyödyllisiksi?

Oletko saanut tulkkipalveluita mielestäsi riittävästi?

d) ___ Kotoutumiskoulutus (vain jos kävit sen Kouvolassa asuessasi)

Kuinka kauan olit ehtinyt asua Kouvolassa ennen kuin pääsit kotoutumiskoulutukseen?

Mitä hyödyllistä olet oppinut kotoutumiskoulutuksessa?

Kerro omin sanoin, miten kotoutumiskoulutus on auttanut sopeutumistasi uuteen maahan ja kulttuuriin?

15. Muut sosiaalipalvelut

Rastita ne palvelut, joita olet käyttänyt Kouvolassa asuessasi.

- a) ___ Pakolaisneuvonta ry
- b) ___ Mielenterveystoimisto
- c) ___ Päihdepalvelut
- d) ___ Sosiaalityö (muut kuin toimeentulotukeen liittyvät asiat)
- e) ___ Kasvatus- ja perheneuvonta
- f) ___ Kotipalvelu
- g) ___ Perhehoito
- h) ___ Lastensuojelu (avohuollon tukitoimet, huostaanotto, sijaishuolto, jälkihuolto)
- i) ___ Omaishoidon tuki
- j) ___ Asumispalvelu
- k) ___ Laitoshoido
- l) ___ Vammaisten työtoiminta

Olisitko toivonut saavasi jotain palvelua, jota et ole saanut? Mitä palvelua?

16. Sosiaalipalveluiden laatu

a) Arvioi, millaista kohtelua olet saanut käyttäessäsi sosiaalipalveluja. Ympyröi sopiva vaihtoehto.

- 1 Kohtelu on ollut pääasiassa huonoa
- 2 Kohtelu on ollut melko huonoa
- 3 Kohtelu on ollut melko hyvää
- 4 Kohtelu on ollut pääasiassa hyvää

b) Mitä parantamisen varaa käyttämässäsi palveluissa olisi ollut? Mainitse myös, mistä palveluista on kyse.